

TADEUSZ KOWALSKI ARŞİVİNDEN 3 – MAHMUT RAGİP KÖSEMİHAL'IN (GAZİMİHAL) MEKTUPLARI

FROM THE TADEUSZ KOWALSKI ARCHIVES 3 – THE LETTERS OF MAHMUT RAGİP KÖSEMİHAL (GAZİMİHAL)

Hilal Oytun ALTUN*

Öz

Krakov'daki Polonya Bilimler Akademisi Bilim Arşivi'nde Tadeusz Jan Kowalski'ye (1889-1948) ait 4100 civarında yazışma muhafaza edilmektedir. Adı geçen arşivde Türk halk müziği araştırmacısı Mahmut Ragıp Kösemihal'in (1943'ten itibaren "Gazimihal") (1900-1961) Kowalski'ye yazmış olduğu 13 mektup da bulunmaktadır. Bu çalışmayla amacımız, Türk müziğinde bir reforma ihtiyaç bulunduğu inanan ve bu yolda emek sarf eden Mahmut Ragıp'ın kişisel mektupları aracılığıyla; bugün de tartışılmaya devam eden konuların erken Cumhuriyet dönemindeki görünümlerinden örnekler sunmaktır. Mektuplarda geçen konulardan biri Adnan Saygun'un 1935'te ortaya koyduğu pentatonizm adıyla bilinen müzik teorisidir. Mahmut Ragıp, arkadaşı Saygun'un, Türkler'in gerçek halk müziklerinin temelinde pentatonik melodiler bulunduğu ve bu melodilerin Orta Asya'dan dünyaya yayıldığı fikrine dayanan teorisini desteklemektedir. Mihaloğulları soyundan gelen M. Ragıp'ın, ilgilendiği bir diğer konu da atalarının etnik kökeninin "Gagavuz ve Türkopol" olma ihtimalleridir. Buna bağlı olarak ilk Mihaloğulları'nın Alevi-Bektaşî olduğu; Alevi-Bektaşî inancıyla Hristiyanlık arasında bağlantılar bulunduğu; bu inanışın Hristiyanlıkla İslamiyet arasında bir nevi melez din olduğu gibi görüşlerini dile getirir. Sahadan derlenen türkülerden, tarihteki bazı kayıtlardan, Yeniçerilerin simgesi olan Hz. Ali'nin Zülfikâr kılıcının tasvirinde kılıcın kabzasının Haç işaretine benzeyişi gibi ayrıntılardan bu fikirlerine tanıklar bulmaya çalışmaktadır. İncelediğimiz mektuplar Mahmut Ragıp'ın fikirlerinin yanında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde bilimsel gelişmenin önünde duran maddi ve entelektüel yetersizliklere dair malumat da sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk halk bilimi tarihi, Mahmut Ragıp Kösemihal (Gazimihal), Tadeusz Kowalski, Pentatonizm, Mihaloğulları.

Abstract

The Scientific Archives of the Polish Academy of Sciences in Krakow preserve around 4,100 pieces of correspondence belonging to Tadeusz Jan Kowalski (1889–1948). Among them are 13 letters written to Kowalski by Mahmut Ragıp Kösemihal (known as "Gazimihal" from 1943 onward) (1900–1961), a researcher of Turkish folk music. Our aim with this study is to present examples of aspects of the early Republican period—issues that continue to be discussed today—through the personal letters of Mahmut Ragıp, who believed in the need for reform in Turkish music and worked toward this goal. One of the topics mentioned in the letters is the music theory known as pentatonism, proposed by Adnan Saygun in 1935. Mahmut Ragıp supports his friend Adnan Saygun's theory that pentatonic melodies are the basis of true folk music of the Turks and that these melodies spread from Central Asia to the world. Another subject of interest for Mahmut Ragıp, a descendant of the Mihaloğulları family, is the possibility that his ancestors were ethnically Turk—specifically Gagauz and Turcopol. In this context, he expresses views such as the belief that the first Mihaloğulları were Alevi-Bektashi, that there are links between Alevi-Bektashi beliefs and Christianity, and that this belief system represents a kind of hybrid religion between Christianity and Islam. He attempts to find evidence for these ideas in folk songs collected from the field, historical records, and symbolic details—such as the resemblance of the hilt of Hz. Ali's Zülfikâr (the sword symbolizing the Janissaries) to the Christian cross. The letters we examine not only shed light on the Mahmut Ragıp's intellectual world but also reveal the material and scholarly limitations that hindered scientific progress during the formative years of the Republic of Turkey.

Keywords: History of Turkish Folklore Studies, Mahmut Ragıp Kösemihal (Gazimihal), Tadeusz Kowalski, Pentatonism, Mihaloğulları.

*Doç. Dr., Jagiello Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü Türkoloji Bölümü, hilal.altun@uj.edu.pl, ORCID ID: 0000-0003-0813-9843

This article was checked by intihal.net.

Makale Gönderim Tarihi: 23.07.2025

Makale Kabul Tarihi: 01.12.2025

Giriş

Tadeusz Jan Kowalski (1889-1948), araştırmaları, yayınları, yetiştirdiği öğrenciler, ilmî rehberliği ve Şarkiyat alanında faaliyet gösteren kuruluşlardaki öncü rolü ile Polonya'da Türkoloji çalışmalarının bir disiplin hâline gelmesini sağlamıştır. Polonya Bilimler Akademisi (PAN) ve Polonya Bilim ve Sanat Akademisi (PAU) Bilim Arşivi'nde (orijinal adıyla: “Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności”; bu yazıda “PAN ve PAU Bilim Arşivi” olarak anılacaktır), Kowalski'nin 500 kadar kişiyle yürüttüğü yazışmalara ait 4100 civarında mektup muhafaza edilmektedir.¹ Dünyanın çeşitli ülkelerinden dönemin en tanınmış müsteşrikleriyle Lehçe, Almanca, Fransızca, İngilizce, Arapça, Karayimce gibi farklı dillerde mektuplaşmış bulunan Kowalski'nin yazışmaları arasında tespit edebildiğim kadarıyla 35 farklı kişi tarafından kendisine gönderilmiş 150 kadar Türkçe mektup da vardır. Adı geçen arşivde, 1940'lara kadar “Kösemihal” soyadını kullanan Türk halk müziği araştırmacısı Mahmut Ragıp Gazimihal'in (1900-1961) 1930-1939 yılları arasında Tadesuz Kowalski'ye yazmış olduğu 13 mektup da bulunmaktadır.

Türk halk kültürüne ve müziğine ilgi duyan iki araştırmacının yayın ve fikir alışverişine tanıklık eden mektuplarda, o zamanki soyadıyla Kösemihal'in erken Cumhuriyet döneminin inkılapçı ortamında kendisine akademik anlamda bir istikamet, bir kimlik inşa etmeye çalıştığı gözlemlenebilmektedir. M. Ragıp'ın, 1935-1936 yıllarına ait mektuplarına yansıyan konulardan biri, Türkler'in halk müziğinin kökenlerini Orta Asya'da arayan “pentatonizm” teorisidir. Adnan Saygun'un geliştirdiği teori, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin müzik versiyonu gibidir ve devlet eliyle yürütülmekte olan musiki inkılabıyla uyumlu bir bakış açısına dayanmaktadır. Daha sonra Saygun'un da vazgeçeceği teoriyi, yakın dostu M. Ragıp da benimsemiş ve halk türkülerinin pentatonik melodiler içerdiğine dair tanıklar araştırmıştır. Bu arayışın temelinde, tüm dünya müziklerinin esasen pentatonik melodilere dayandığı, bunların da tüm dünyaya Orta Asya'dan yayıldığı, başka bir deyişle dünya müziklerinin Orta Asya Türk müziğine dayandığı fikri bulunmaktadır. M. Ragıp, bu motivasyonla Avrupa'daki etnomüzikologların pentatonizme dair çalışmalarını takip etmek istemektedir ve Kowalski'ye yazdığı mektuplardan bir kısmı bu konuyla ilgilidir.

Mahmut Ragıp'ın, ikinci önemli araştırma konusu, atası olan Mihaloğulları'nın kökenidir. Bu mesele, Gagavuzlar, Türkopoller, Alevilik-Bektaşilik gibi tarih ve kapsamları bakımından tartışmalı konuların düğümlendiği bir alana tekabül etmektedir. Harmankaya tekfuru iken Osmanlı Beyliği'ne tâbi olup ihtida eden Gazi Mihal'in Rum kökenli olduğu iddiasını reddeden M. Ragıp, Mihaloğulları'nı Gagavuz ve Bizans ordusundaki paralı asker sınıfı Türkopoller'e bağlayan iddiayı araştırmış, bu vesileyle birkaç çalışmaya da imza atmıştır.² Yine aynı minvalde 1939 tarihli en son iki mektubunda yazdıklarına göre, M. Ragıp o dönemlerde, Alevilik-Bektaşilik ile Hristiyanlık arasında bağlantılar bulunduğunu düşünmektedir. Sahadan derlenen türkülerde Meryem, İsa adları geçmesinden; Yeniçerilerin simgesi olan ve Hz. Ali'yle bağdaştırılan Zülfikâr tasvirinde kılıcın kabzasının Haç işaretine benzeyişi gibi ayrıntılardan, bu fikre tanıklar bulmaya çalışmaktadır. Kösemihal'in mektuplarından Kowalski'nin de konuya ilgi göstermiş olduğunu okuyorsak da cevabi mektupları elimizde bulunmadığından bu ilginin neye matuf olduğunu bilemiyoruz.

¹ Jan Poradzisz, “Materiały Tadeusza Kowalskiego”, *Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, Ed. Zygmunt Kolankowski, Varşova 1973, s. 59.

² Mahmut Ragıp Gazimihal, “İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine ait bir Vakıf Defterine göre Harmankaya Malikânesi”, *Vakıflar Dergisi*, Cilt: 4, 1958, s. 125- 137; Mahmut Ragıp Gazimihal, “Çavuntoğlu Kösemihal Bahşi”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 113-10, Sayı: 5, Aralık 1958, s. 1801-1804.

Bu çalışmada tam metinlerini verdiğimiz mektupların incelenmeye değer yönü, Cumhuriyet'in ilk döneminde folklor araştırmalarının merkezinde bulunmuş ve Türk müziğinin reforme edilmesini savunan isimlerden biri olan Mahmut Ragıp'a ait olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmada amacımız, Mahmut Ragıp'ın fikirlerini yansıtan kişisel mektupları vasıtasıyla, dönemin entelektüel ortamı hakkında fikir edinmektir. Mektuplarda yer alan konular ve Mahmut Ragıp'ın bunlara yaklaşımı, Cumhuriyet'in kuruluş döneminin karakteristiği sayılabilecek bir aydın tipini temsil etmektedir. Söz konusu aydın tipinin belirginleşmesi için mektuplarda bahsi geçen mevzuları ilgili bulundukları tartışmaların ışığında değerlendirmeye çalıştık. Mektupların içeriklerine geçmeden önce ilk bölümde ülkemizde daha çok dil bilimi çalışmalarıyla tanınan Tadeusz Kowalski'nin Türk folkloruna dair yayınları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Takip eden bölümlerde, mektupta değinilen konular, ülkemizde folklor derlemeleri ve M. Ragıp'ın bu alandaki katkıları; pentatonizm tartışmaları; Mihaloğulları'nın kökeni ve Alevi-Bektaşî inancına dair fikirler gibi alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

Çalışmanın sonunda verdiğimiz mektup metinlerinin yayına hazırlanma süreci hakkında da belirtilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Mektuplar alfabe devriminin hemen ertesine rast gelen on yıllık sürede yazılmıştır. Biri 1930 diğeri 1939 yılına ait olan iki mektup, Türk elifbasiyle, kalan 11 tanesi de yeni kabul edilen Latin alfabesiyle imla edilmiştir. Türkçe'nin Latin alfabesiyle yazımı henüz bir standarda kavuşmamış olduğundan mektuplarda günümüz imlasından farklı kullanımlar göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki küçük "ı" harfi yerine düzenli olarak "i" karakterinin yazılmasıdır. Kelime ve eklerle, yabancı özel isimlerin imlasında da standart dışı kullanımlar vardır. Bunların hepsini metin üzerinde göstermek okumayı zorlaştıracığından, yanlış anlaşılabilir yazımlar dışında metinlerin orijinal imlası aynen muhafaza edilmiştir. Mektup metinleri üzerindeki düzeltme ve açıklamalar, köşeli parantezle metinden ayırt edilmiş; iki yerde metnin orijinalinde bulunan köşeli parantezler dipnotla belirtilmiştir. Hatalı yazımlar düzeltilirken ünlem işareti ile hataya dikkat çekilmiştir. Ayrıca mektuplarda geçen eser ve şahıs adlarının tam yazımları dipnotlarda verilmiştir.

1. Tadeusz Jan Kowalski'nin Türk Folkloru Üzerine Çalışmaları

Yakın Doğu araştırmaları (Arap, Türk ve Fars filolojileri) üzerine eğitimini Viyana, Strazburg ve Kiel'de tamamladıktan sonra, çalışmalarına Arap şiirini konu alan yayınlarla başlamış olan Tadeusz Jan Kowalski'nin³ ilgisini Türkoloji'ye yöneltmesinde, Galiçya cephesinde savaşırken yaralanarak Krakov'daki askerî hastaneye getirilen Türk askerleriyle karşılaşmasının etkili olduğu genel kabul gören bir fikirdir.⁴ Kowalski'nin, 1915 yılından itibaren ders vermeye başladığı Jagiello Üniversitesi'nde çalıştığı dönemde, Krakov hastaneleri Galiçya ve Kafkas cephelerinde yaralanmış Türk askerlerini ağırlayacaktır. Kowalski, hastanede yatan Türk askerlerden Makedonyalı Roçko Hasanoğlu Ali'nin Krakov hakkında söylediği birkaç mısrayı da içeren Türk halk şiirinin türleri

³*Rocznik Orientalistyczny*'nin (daha önceki sayılarda kelimenin yazımı "Orjentalistyczny" şeklindedir) 1953 yılında neşredilen 17. sayısı, 5 Mayıs 1948'de vefat eden Kowalski'ye adanmıştır: Ananiasz Zajaczkowski "Tadeusz Kowalski i jego prace orientalistyczne (21.VI.1889-6.V.1948)", *Rocznik Orientalistyczny*, Sayı: 17, 1953, s. IX-XV. Ahmet Caferoğlu da o dönemde editörlüğünü üstlenmiş olduğu *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*'nin 3. cildini Kowalski'ye ithaf etmiş ve biyografisini kaleme almıştır: Ahmet Caferoğlu, "Tadeusz Kowalski", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3-4, 1949, s. 245-255. Kowalski'nin hayatı hakkında ayrıca bk. Włodzimierz Zajaczkowski, "Prof. Dr. Tadeusz Kowalski (Öl. 1948) - Ölümünün Otuzuncu Yıldönümü Münâsebetiyle", Çev. Abdurrahman Güzel, *Türk Kültürü*, Cilt: 18, Sayı: 26-34, 1979, s. 205-206.

⁴Marek Stachowski, "Türkiye Türkçesi diyalektolojisinin başlatıcısı olarak Tadeusz Kowalski (1889-1948)", Çev. Hilal Oytun Altun, *BABUR Research*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2024, s. 188.

hakkındaki kitabını 1922 yılında neşretmiştir.⁵ Kowalski'nin anlatımıyla, “şiire ve müziğe son derece yetenekli olan ve onlarca türküyü ezbere bilen” Makedonyalı Ali, şiirinde bir yıla yakın kaldığı Krakov'dan -kaynağın orijinal transkripsiyonuyla- şöyle bahsetmektedir:

*Krakof şehri dedikleri bir uli şehir dir,
Krakof şehri dedikleri dag dir meşe dir,
içinde oturan beg dir paşa dir.*⁶

Kowalski'nin, *Ze studjów nad formą poezji ludów tureckich* (= “Türki halkların şiir şekilleri üzerine tetkikler”) başlıklı altı bölümden oluşan 184 sayfalık kitabında en geniş yeri Türk halk şiirinin türleri, ritm unsurları ve Türk halk müziği konuları kaplamaktadır. Kitabın 4, 5 ve 6. bölümlerinde sırasıyla Kazan Tatar, Turfan ve Altay bölgelerinde halk şiiri hakkında bilgi verilmiştir.

Kowalski, söz konusu kitaptan başka Türk halk bilimi sahasında; Çakıcı Efe'yi konu alan halk türkülerini⁷, Türk halk bilmeceleri⁸, Makedonya halk türkülerini⁹, Deliorman'dan¹⁰ ve Anadolu'dan derlenmiş halk bilmeceleri¹¹ üzerine çalışmalara imza atmış; İslâm Ansiklopedisi'nde “koşma”, “mani”, “türkü” ve “bilmece” maddelerini yazmıştır.¹² Bunlara ek olarak, 1936 yılında Anadolu'da yürüttüğü diyalektoloji ve etnografya derleme gezisi hakkındaki raporunu Polonya Bilimler Akademisi komisyonunda sunmuş ve geziyle ilgili notlarını anlattığı kısa bir yazı neşretmiştir.¹³ Ayrıca aşağıda detaylarını göreceğimiz gibi Kowalski, M. Ragıp'ın çalışmaları hakkında da iki tanıtım yazısı yazmıştır.

Tadeusz Kowalski'yi Türkoloji tarihinde önemli bir figür hâline getiren yönü Anadolu ve Rumeli'de yürüttüğü saha araştırmalarıdır.¹⁴ Sahadan bizzat derlediği malzemeyi bilimsel ölçütlerle değerlendirdiği çalışmaları, kendisine Türkçe'nin modern diyalektolojisinin kurucusu payesini kazandırmıştır.¹⁵ Ahmet Caferoğlu'nun Kowalski'ye

⁵Tadeusz Kowalski, *Ze studjów nad formą poezji ludów tureckich I*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1922. Akdes Nimet Kurat, kitabın Türk halk müziği ile ilgili olan 97-102. sayfalarını Lehçe'den Türkçe'ye tercüme ederek *Türk Yurdu* dergisinde neşretmiştir. Tadeusz Kowalski, “Osmanlı Türk Halk Musikisi”, Çev. Akdes Nimet [Kurat], *Türk Yurdu*, Cilt: 5, Sayı: 30, Haziran 1927, s. 605-609.

⁶Tadeusz Kowalski, a.g.e., 1922, s. 66.

⁷Tadeusz Kowalski, “Piosenki ludowe anatolskie o rozbójniku Czakydżym”, *Rocznik Orijentalistyczny*, Cilt: 1, 1917, s. 334-355.

⁸Tadeusz Kowalski, *Zagadki ludowe tureckie (Enigmes populaires turques)*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1919.

⁹Tadeusz Kowalski, “Osmanisch-türkische Volkslieder aus Mazedonien”, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Sayı: 33, 1926, s. 166-231.

¹⁰Tadeusz Kowalski, “Türkische Volksrätsel aus Nordbulgarien”. *Festschrift für Georg Jacob*, Ed. Theodor Menzel, Otto Harrassowitz, Leipzig 1932, s. 128-145.

¹¹Tadeusz Kowalski, *Tureckie zagadki ludowe z Azji Mniejszej*, *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, Cilt: 37, Sayı: 6, 1932, s. 30; Tadeusz Kowalski, “Türkische Volksrätsel aus Kleinasien”, *Archiv Orientalní*, Cilt: 4, 1933, s. 295-324.

¹²Tadeusz Kowalski, “Koşma”, *Enzyklopaedie des Islām*, Cilt: 2, 1927, s. 1157-1158; Tadeusz Kowalski, “Mani”, *Enzyklopaedie des Islām*, Cilt: 3, 1929, s. 266-267; Tadeusz Kowalski, “Türkü”, *Enzyklopaedie des Islām*, Cilt: 4, 1932, s. 1053-1054; Tadeusz Kowalski, “Bilmedje”, *Enzyklopaedie des Islām*, Cilt: Suppl.I, 1934, s. 42-43.

¹³Tadeusz Kowalski, “Sprawozdanie z podróży dialektologicznej do południowej Anatolii, odbytej w czasie od 1 sierpnia do 13 września 1936 r.”. *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, Cilt: 41, Sayı: 10, Aralık 1936, s. 329; Tadeusz Kowalski, “Podróż dialektologiczno-etnograficzna do południowej Anatolii”, *Rocznik Orijentalistyczny*, Cilt: 12, 1936, s. 241-242.

¹⁴Kowalski'nin 1929'da Romanya'nın güneyinde Dobruca'da, 1937'de Kuzey Bulgaristan'da Deliorman bölgesinde; 1923, 1927 ve 1936'da Anadolu'da düzenlediği saha çalışmalarının detayları için bk. Ewa Dziurzyńska, “Podróż naukowe Tadeusza Kowalskiego w świetle materiałów archiwalnych”, *Tadeusz Kowalski 1889–1984. Materiały z Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 19 czerwca 1998 r.*, Kraków 1999, s. 29-53; gezilerin bilim tarihi bakımından değerlendirmesi için bk. Marek Stachowski, a.g.m.

¹⁵Marek Stachowski, a.g.m.

yazmış olduğu mektuplardan öğrendiğimize göre, Caferoğlu'nu ağız araştırmalarına teşvik eden kişi Kowalski'dir. Caferoğlu, derlediği malzemeyi değerlendirmesine yardım etmesi için Kowalski'ye göndermekte ve kendisinin fikirlerini almaktadır.¹⁶ Bu sebeple Kowalski'nin Türkiye diyalektolojisinin ilmî standartlarla kurulmasındaki rolünü de teslim etmemiz yerinde olur.

Mahmut Ragıp'ın 23 Aralık 1930 ve 6 Ocak 1936 tarihli mektuplarında ifade ettiği gibi Tadeusz Kowalski'nin Türkçesi kusursuzdur. PAN ve PAU Bilim Arşivi'nde muhafaza edilen ve Kowalski'nin kaleminden çıkmış mektup müsveddeleri de kendisinin Türkçe'ye hâkimiyetinin tanığıdır.¹⁷ Kowalski, 12 Eylül 1923 ve 27 Ocak 1924 tarihleri arasında Anadolu'da sürdürdüğü saha araştırması sırasında, "Türkçe bilgisi, iyi ilişkileri ve gezinin resmî bir yönü olmayışı" sayesinde Türkiye hakkında gerçekçi gözlemler yapabildiğini belirtmektedir. Bu gözlemlerini, *Turcja Powojenna* (= "Savaş Sonrası Türkiye") adıyla 1925 yılında kitaplaştırmıştır. İnkılapların henüz başladığı söz konusu dönemde Kowalski, "bugüne kadarki kültürel yönelimde ani bir değişiklik ve geçmişle bağların mutlak surette koparılmasının yol açabileceği ahlakî ve zihinsel kargaşa tehlikesine" dair kaygılarını dile getirmektedir.¹⁸ 1926-1976 yılları arasında eğitimi, 1934-1936 yılları arasında radyolarda çalınması yasaklanan Alaturka musikiden¹⁹ açılan boşlukta Arap, özellikle de Mısır musikisinin yer bulması²⁰, Kowalski'nin endişelerinde haklı olabileceğini düşündürmektedir. Yine aynı sayfalarda "Polonyalılar'ın bağımsız ve güçlü bir Türkiye'yi samimi bir sevinçle karşılayacağını" belirten Kowalski, Türkiye ile dostane bağını, kişisel ilişkileri ve ilmî araştırmaları aracılığı ile hayatı boyunca sürdürmüş ama Türk dil kurultaylarına katılmamıştır.

2. Mahmut Ragıp'ın Çalışmaları

Mektupların yazıldığı tarihlerde Kösemihal soyadını kullanan Mahmut Ragıp, çalışmalarını 1943 yılından itibaren Gazimihal soyadıyla neşretmiştir.²¹ 1921-1925 yılları arasında Berlin'de aldığı müzik eğitiminin ardından Türkiye'ye dönerek 1925 yılında üç ay süre ile Konya'da müzik öğretmeni olarak görev yapmıştır.²² 1926-1928 yılları arasında müzikoloji eğitime devam etmek üzere tekrar Avrupa'ya, bu kez Paris'e gitmiştir.

¹⁶Ahmet Caferoğlu'nun Tadeusz Kowalski'ye yazmış olduğu 30 mektubu incelediğimiz çalışma şu an basıma hazırlık aşamasındadır.

¹⁷Hüseyin Namık Orkun ve Alessio Bombaci gibi meslektaşlarına yazmış olduğu mektuplar Tadeusz Kowalski'nin Türkçe bilgisinin seviyesini gösteren örneklerdir.

¹⁸Tadeusz Kowalski, *Turcja Powojenna*, Wydawnictwo Zakładu Nar. Imienia Ossolińskich, Lwów - Warszawa – Kraków 1925, s. XI. Cümlelerin Lehçe orijinali şöyledir: "Obawiam się bowiem, czy zbyt nagła zmiana całej dotychczasowej orientacji kulturalnej i bezwzględne zerwanie związków z przeszłością nie grożą dezorientacją moralną i umysłową."

¹⁹Konu için bk. Seda Bayındır Uluskan, "Alaturka Musikiye Gertirilen Yasağın Akabinde Düzenlenen İlk Ulusal Müzik Yarışması (1 Ocak-15 Mayıs 1935)", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 71, 2022, s. 43-67.

²⁰"Türk müziğinin radyolarda yasaklanmasından sonra halk Batı müziği programlarından bıkmış, radyoların frekanslarını Arap istasyonlarına, hatta komünist ülkelerin istasyonlarına çevirmiştir. Yine o dönemde radyo satın alan kişilerin "bana bir radyo verin, ama ne olur içinden Necip Celal çıkmasın" dediği söylenmektedir (Tanrıkorur, 2004: 55). Dönemin Çankırı milletvekili Ahmet Talay Onay da "Böyle giderse halk Batılılaşacağına iyice Doğululaşacak" demiştir. Onay, Duygu gazetesi Radyo müdürü Vedat Nedim Tör'e hitaben bir mektup yazmış, Halkın Türkçe havalar için Mısır, Hafya ve Bari merkezleri aramaya başladığını belirtmiştir." (Volkan Kaptan ve Merve Nur Kaptan, "Cumhuriyet Dönemi ve Öncesi Batılılaşma Hareketlerinin Türk Müziğine Etkileri", *İdil*, Sayı: 58, s. 819)

²¹Mahmut Ragıp'ın hayatı ve eserleri hakkında bk. Merdan Güven, *Altın Adam: Gazimihal*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2013; Hüseyin Yalırık, *Mahmut Ragıp Gazimihal'in hayatı ve Türk halk müziğine katkıları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1993.

²²Timur Vural, "Müzikolog Mahmut Ragıp Gazimihal'in Ekekon Gazetesinde Yayınlanan Konya'da Müzik Konulu Makaleleri", *Rast Musicology Journal*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2013, s. 48.

Türkiye'ye dönüşünün akabinde İstanbul'da lisede müzik öğretmenliği görevini ifa ederken İstanbul Konservatuvarı'nın tetkik gezilerine iştirak etmiş²³, ardından 28 Şubat 1932'de Musiki Muallim Mektebi'nde (daha çok bilinen adıyla “Ankara Devlet Konservatuvarı”) müzik öğretmenliğine atanmıştır. Hayatı öğrenci yetiştirmekle ve halk bilgisi üzerine çalışmalarla geçmiş bulunan Mahmut Ragıp, musiki inkılabının müdafilerinden olmakla beraber Ziya Gökalp'in bu meselelere dair görüşlerine ciddi eleştiriler de yöneltmiştir.²⁴ Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Mart 1962 sayısı, 1961 Aralık ayında vefat eden Gazimihal'in hatırasına ithaf edilmiştir.²⁵ Gazimihal'in çalışmalarının bir kısmı 2000'li yıllardan itibaren tekrar basılmaktadır.

Mahmut Ragıp *Anadolu Türküleri ve Musikî İstikbalimiz*²⁶ adlı ilk kitabında, İstanbul Konservatuvarı'nın sahadan derlediği malzemeyi incelemektedir.²⁷ Bu çalışmasının ardından Konservatuvar'ın 15 Ağustos-19 Eylül 1929 tarihleri arasında düzenlediği ve Zonguldak, Sinop, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Erzincan illerini kapsayan dördüncü tetkik gezisine katılmıştır. M. Ragıp'ın Kowalski'yle ilk teması da bu seyahate dair raporların basılmasından sonra, 10 Nisan 1930 tarihli mektupla olmuştur. M. Ragıp, Kowalski'ye, İstanbul Konservatuvarı tarafından düzenlenen saha araştırmaları hakkında bilgi vererek kendisinin de katıldığı dördüncü tetkik gezisinde derlenen türkülerini içeren iki yayını göndermekte ve Kowalski'den bunlar hakkında Avrupa dergilerinde birer tenkit yazmasını rica etmektedir:

Türkiyat sahasındaki geniş vukufunuz her tarafca malum bulunduğu için tenkidlerinizin gelecek seyahatler için çok müfid olacağını düşündük. Binaenaleyh, kanaatlerinizi ilmi mecmualarınızdan birinde neşri ile bu yazınızın bir nüshasını konservatuvarımıza göndermek lütfkârlığında bulunursanız folklor heyetinin azaları ve alehusus kitapların muharriri çok memnun ve müteşekkir kalacaktır.

M. Ragıp, mektubunda kitapların adını vermemişse de Kowalski'nin bibliyografisine bakılarak kendisine gönderilen kitapların hangileri olduğu anlaşılabilmektedir: Kowalski, mektubun yazıldığı yıl, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı'ndan çıkmış biri *Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları*²⁸ ve diğeri *Halk Türküleri (Halk Türküleri, 1930)* adında iki kitap hakkında tanıtma yazısı yazmıştır.²⁹

1930'lu yıllarda M. Ragıp'ın ilgi alanında askerî müzik vardır ve Avrupa'da mehtere dair kayıtları araştırmaktadır. Askerî müzik üzerine önce bir makale³⁰ daha sonraki yıllarda

²³Merdan Güven, “Kadim Türk Yurdu Erzurum'da İlk Folklor Derlemelerinden Bugüne”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, 2001, s. 165.

²⁴Tuncay Yıldırım, “Erken Cumhuriyet Dönemi Milli Musiki Politikalarının Türkiye'de Müzik Sosyolojisi Düşüncesinin Ortaya Çıkma Süreçlerine Etkileri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 33, 2021, s. 323-325.

²⁵İhsan Hınçer, “Mahmut Ragıp Gazimihâl Sayısı”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 152-153, Sayı: 7, Mart 1962, s. 2657.

²⁶Mahmut Ragıp [Gazimihal], *Anadolu Türküleri, Musiki İstikbalimiz*, Maarifet Matbaası, İstanbul 1928. Çalışma hakkında M. Ragıp'ın Paris'teki hocası Eugène Borrel (1928) bir tenkit yazmıştır: “Review of *Anadolou Turkuléri vé mousiqi istikbalemez (Mélodies d'Anatolie et notre avenir musical)*, by M. Raghîb”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 10, Sayı: 30, 1929, s. 133–133. Eser 2006'da yeniden Metin Özarslan tarafından basılmıştır: Mahmut Ragıp Gazimihal, *Anadolu Türküleri ve Musikî İstikbâlimiz*, (haz. Metin Özarslan), Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2006.

²⁷İstanbul Konservatuvarı'nın Anadolu'da düzenlediği tetkik gezileri hakkında bk. Ahmet Feyzi, vd., “Dârülelhan derlemeleri ve Anadolu halk şarkıları külliyyatının melodi, ritim ve güfte açısından incelenmesi”, *Selçuk Türkiyat*, Sayı: 57, Nisan 2023, s. 403-421.

²⁸Mahmut Ragıp [Gazimihal], *Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları*, Evkaf Matbaası, İstanbul 1929.

²⁹Tadeusz Kowalski, “Mahmut Ragıp, Şarki Anadolu türkü ve oyunları [Rec.]”, *Archiv Orientalní*, Cilt: 2, 1930, s. 512-518; Tadeusz Kowalski, “Halk türküleri. [Rec.]”, *Archiv Orientalní*, Cilt: 2, 1930, s. 518-522.

³⁰Mihalzade Mahmud Ragıp [Gazimihal], “Eski Askerî Muzikalarımız ve Asır Orkestrası”, *Millî Mecmua*, Sayı: 106, Mart 1928, s. 1710.

da bir kitap yazmıştır.³¹ “Alla Turca” terimiyle kavramsallaştırılmış olan Avrupa müziğinde Türk etkisi konusu üzerine araştırmalarını da 1939 yılında kitaplaştıracaktır.³² 1600-1875 yıllarını kapsayan çalışma birinci cilt olarak çıkmıştır, ancak kitabın ikinci cildinin neşredildiğine dair bir malumat bulunmamaktadır. Mektuplarında Kowalski'ye, *Le Monde Musical* dergisinde çıkan “Türkiye’de garp musikisi” başlıklı bir yazısından bahsetmekte ise de adı geçen yazıyla ilgili bir bilgi edinmek mümkün olmadı. Diğer yandan *Revue de Musicologie* adlı dergide, iki tanesi hocası Eugène Borrel’le birlikte olmak üzere üç yazısı neşredilmiştir.³³

M. Ragıp Eylül 1936 tarihli mektubunda adını vermeden “küçük kitap” olarak andığı bir çalışmasından bahsetmektedir. Söz konusu kitabın 62 sayfalık *Türk Halk Müziklerinin Kökeni Meselesi*³⁴ olması muhtemeldir:

Küçük kitabıma gösterdiğiniz ilgi bence çok büyüktür. İki aya kadar “Balkanlarda Musîkî Hareketleri” adlı büyük bir kitabım çıkıyor: içinde mukayeseli folklor bahisleri bulunacaktır. Günü gününe bir iki nüsha takdim ederim.

Mayıs 1937’de yazdığı mektubunda da *Balkanlarda Musîkî Hareketleri*³⁵ adlı çalışmasını Kowalski'ye göndermiş ve yine kendisinden Fransızca bir tenkit yazmasını rica etmiştir:

Bu kitabımı gönderiyorum. Bir hatıra olmak üzere 347 nci sahifede sizden de bahsettim... Bilmem kitabımı nasıl bulursunuz. Yazılı tenkidinizi bir fransızca matbuada okumağı, kusurlarını öğrenmeyi nekadardır isterdim...

Ancak Kowalski'nin bibliyografyasında böyle bir tenkit yazısı yoktur.

M. Ragıp, 1939 yılında da Kowalski'ye, “yeni kitabımız” diyerek bir kitap göndermektedir. Kendisinin bibliyografyasından görebildiğimiz kadarıyla söz konusu çalışma, Hulusi Suphi Karsel ile beraber hazırladıkları *Ankara Bölgesi Musiki Folkloru*³⁶ adlı 45 sayfalık kitap olsa gerektir:

Size folklor hakkındaki yeni kitabımızdan gönderdim. Hakkındaki düşüncelerinizi neşriyatın veya bir mektupla bize bildirmek lütfunda bulunursanız müsbet veya menfi olacak bu düşüncelerinizi hazırlamakta olduğumuz ikinci kitabına derc edeceğiz.

M. Ragıp, mektuplarında Türkiye’de halk bilgisi alanında yapılan neşriyat ve kendisinin katkıda bulunduğu yayınlar hakkında da bilgi vermektedir. Bu minvalde örneğin, 23 Aralık 1930 tarihli mektubunda, Sovyet halklarının enstrümantal müziklerini ve müzik folklorunu bilimsel olarak inceleyen ilk etnomüzikologlardan biri olan Viktor Mihayloviç Belyaev’in (1888-1968) çalışmalarını Rusça’dan tercüme ettirerek Türk Ocakları’nın yayın organı olan *Türk Yurdu* dergisinde neşrettiğinden bahsetmektedir:

Moskovada mukim ve Orta Asya Türk musikilerini tetkikle meşgul M. Viktor Belaiev’in bu musikiler hakkındaki rusça neşriyatını gördünüz mü? Ben bunların bir kısmını türkçeye terceme ettirerek “Türk Yurdu” mecmuasında neşretmekteyim.

³¹Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Askerî Muzikaları Tarihi*, Maarif Vekaleti, İstanbul 1955. Eserin modern basımı için bk. Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Askerî Muzikaları Tarihi*, (haz. Metin Özarslan), Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2019.

³²Mahmut Ragıp Kösemihal, *Türkiye Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1 (1600- 1875)*, Nümune Matbaası, İstanbul 1939.

³³Raghib Mahmoud [Gazimihal], “Descriptions d’orgues Données Par Quelques Anciens Auteurs Turcs”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 10, Sayı: 30, 1929, s. 99-104; Raghib Mahmoud [Gazimihal] ve Eugène Borrel, “Descriptions d’orgues Données Par Quelques Anciens Auteurs Turcs. II”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 11, Sayı: 36, 1930, s. 260-64; Raghib Mahmoud [Gazimihal] ve Eugène Borrel, “Descriptions d’orgues Par Des Auteurs Turcs et Persans (III)”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 14, Sayı: 45, 1933, s. 16-23.

³⁴Mahmut Ragıp Kösemihal, *Türk Halk Müziklerinin Kökeni Meselesi*, Akşam Matbaası, İstanbul 1936.

³⁵Mahmut Ragıp Kösemihal, *Balkanlarda Musiki Hareketleri*, Nümune Matbaası, İstanbul 1937.

³⁶Mahmut Ragıp Kösemihal, Hulusi Suphi Karsel, *Ankara Bölgesi Musiki Folkloru: Halk Ezgi, Çalgı ve Ayak Oyunları Hakkında Notlar I*, Nümune Matbaası, İstanbul 1939.

Türk Yurdu'nun 1930 Eylül'ünde çıkan sayısında “Türkmen Musikîsi” başlıklı bir yazı yer almaktadır.³⁷ Yazının sonunda “Tercüme eden Kösemihal Zade Mahmut Ragıp” ibaresi ve M. Ragıp'ın bir notu bulunmaktadır. Ancak buradaki çelişkiyi açıklamak için de bir bilgi elde edemedik: Yazıyı kendisi mi tercüme etmişti, yoksa mektupta yazdığı gibi başkasına mı tercüme ettirmişti bilemiyoruz.

Mektuplarda pek çok yayın ismi geçmektedir. Başta Ahmet Caferoğlu ile olmak üzere diğer bilim adamlarıyla yazışmalarından da gözlemleneceği gibi Kowalski Türkiye’de çıkan tüm yayınları takip etme azmindedir. Mahmut Ragıp da mektuplarında hem yayınlar hakkında bilgi vermekte hem de Kowalski’ye mektupların yanı sıra bunlardan göndermektedir:

Bartın gazetesinde çıkan halkiyata ait makalelerimin burada olan bir kısmını postaya vermek üzere hazırlıyorum. Diğer bir kısmı Ankara’da olduğu için avdetimde onları da göndereceğim. Ve bundan böyle Halkiyata ait olarak çıkacak yazılarımdan birer nüshayı adresinize göndermek bir vazifem olacaktır.

Şimdiye kadar hangi makalelerimi görebildiğinizi yazarsanız ona göre bende fazla nüshası bulunanların birer tanesini takdimde geri durmam. Musikin teknik, veya umumî, tarihî bahisleri hakkındaki neşriyatım da sizi alâkadar ediyor mu? Meselâ Ankara’da bir (Musiki) mecmuası çıkıyor: bundan göndereyim mi?

Yirmi güne kadar Ankara’ya döneceğimden bu İstanbul adresime derhal bir cevap lütfediniz ki bu gönderme işini buradan yerine getirebileyim.

Mektuplarda bahsi geçen *Bartın Gazetesi* özellikle 1930-1940 arasında *Halk Bilgisi Haberleri*’yle birlikte folklor yazılarına en çok yer veren yayınlardan biridir.³⁸ M. Ragıp müzikoloji ve tarih alanlarına ait ise Ankara’da *Musiki Mecmuası*; İstanbul’da *Atsız, Öz Dilimize Doğru, Yolların Sesi, Edebiyat Gazetesi, Milli Mecmua* gibi yayınlardan bahsetmektedir. Bunlar arasında “Azerbaycan ...” şeklinde adı yarım olarak anılan dergi, Ahmet Caferoğlu’nun 1932-1934 yılları arasında 36 sayı olarak çıkarmış bulunduğu *Azerbaycan Yurt Bilgisi* olsa gerektir. Ayrıca Samsun, Zonguldak, Balıkesir ve diğer Anadolu gazetelerinde de okunmaya değer yazılar çıktığından söz etmektedir. Bunlardan başka, M. Ragıp 8 Eylül 1935 tarihli mektubunda kendisinin idaresinde bir yıl çıkmış olan “Müzik” adlı derginin tüm sayılarını Kowalski’ye gönderdiğini yazmaktadır. Söz konusu dergi, Mahmut Ragıp’ın, akrabası Nurettin Şazi Kösemihal ile birlikte kurdukları ve 1934 Eylül’ün itibaren 11 sayı neşredilmiş bulunan aylık *Müzik ve Sanat Hareketleri Mecmuası*’dır.³⁹

Her ne kadar mektuplarda canlı bir neşir hayatı resmediliyorsa da M. Ragıp hem Ankara Konservatuvarı’nda hem Dil Cemiyeti’nde görev yapmasına rağmen, maddi imkânsızlıklar sebebiyle Avrupa’daki toplantılara katılamamaktan, yabancı meslektaşlarla fikir alışverişinden mahrum olmaktan dolayı üzgündür. Bu durum 6 Ocak 1936 tarihli mektuba şu ifadelerle yansımıştır:

Türk bilginlerinin sık sık Avrupa gezilerine çıkup kongrelere katılmamaları durumu, çok acıklı bir şey oluyor. Ben, kendi hesabıma, yedi yıl Almanya ve Fransada talebelik ettikten sonra 1928 den beri Türk sınırlarını aşamadım! Hele öğretmenlik eden bilginler ancak ev bark geçindirebiliyorlar. Halbuki sizler gibi biz de sık sık meslek kongrelerine katılabilsek kitaplardan alamadığımız nece bilgileri tanıştığımız yeni yeni işdaşların kendilerinden toplar, en yeni deprenileri yılı yılına edinmiş olurduk... Belli kongrelere resmen üye alınmak veya oruntak çağırılmak sözü geçerse beni de unutmazsınız sanırım...

³⁷Viktor Belayef, “Türkmen Musikisi”, *Türk Yurdu*, Cilt: 33, Sayı: 227, Eylül 1930, s. 19-22.

³⁸Kübra Yıldız, “Türk Folklor Araştırmalarında Önemli Bir Kaynak: Bartın Gazetesi”, *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Yaz 2015, s. 277.

³⁹Nurettin Özdemir, “Türk Musiki Tarihinden Bir Kesit: Tiyatro ve Musiki Mecmuası”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 57, Nisan 2022, s. 469.

Aynı mektubunda içinde bulundukları bilimsel kuraklığın bir başka sebebi olarak da kütüphane azlığını göstermektedir:

Daha yazarak sayılı saatlerinizi işgal etmek istemem. Güzel mektuplarınızın benim için birer haz yolu açtığını unutmazsınız; çünkü biz sizin kadar dar zamanlı değiliz: Ankarada bir tek zengin musiki kütüphanesi bulunmadığını söylersem araştırmalara ne kadar az vakit ayırmak zorunda kaldığımızı anlarsınız; yarî günlerimiz ister istemez okumadan geçiyor. Biz de bunun acısını çalgıdan çıkarıyoruz: boyuna çalıyoruz.

3. Mektupların İçeriği

M. Ragıp'ın, Tadeusz Kowalski'ye yazdığı mektuplarında kendi çalışmalarının yanı sıra zihnini meşgul eden, araştırmayı istediği konulardan da bahsetmektedir. Mektuplar, ulus-devlet inşası sürecinde resmî ideolojinin bilimsel araştırmaları yönlendirdiği; devlet kontrolünde üretilen dil ve tarih tezlerinin tartışılmaksızın uygulamaya konduğu erken Cumhuriyet döneminde yazılmıştır. M. Ragıp, Türkiye'de modern müzik çalışmalarında öncü bir isim⁴⁰ ve musiki inkılabı adı verilen uygulamaları destekleyen bir araştırmacıdır.⁴¹ Bunun doğal sonucu olarak M. Ragıp, yakın dostu Ahmet Adnan Saygun'un 1936 yılında ortaya koyduğu "pentatonizm" teorisiyle de ilgilenmiştir. Mektuplarda ve M. Ragıp'ın araştırmalarında önemli yer tutan konulardan bir diğeri de Mihaloğulları'nın etnik kökeni meselesidir. M. Ragıp, atası Mihaloğulları'nın Rum kökenli olduğu iddiasını reddetmekte ve ihtida ederek Osmanlı Beyliğine tâbi olan unsurların etnik olarak Türk olduklarına dair tanıklar araştırmaktadır. Yine Mihaloğulları'nın dinî mensubiyetleri de M. Ragıp'ın ilgi alanına giren meselelerden biridir. Bu konular, aşağıda, mektuplardan hareketle, ilgili oldukları tarihî bağlamlar çerçevesinde ele alınmıştır.

3.1. Pentatonizm

1926 yılında, İstanbul Konservatuvarı'nın Türk musıkisi bölümünün eğitim işlevi sonlandırılarak, Türk müziği ile ilgili araştırmalar, tespit ve tasnifle sınırlandırılmıştır. 1934 yılından itibaren de halkın çok sesli Batı müziğine alıştırılması için iki yıl boyunca radyolarda Türk müziği yayını yasaklanmıştır. Musiki inkılabı olarak bildiğimiz bu uygulamalar, dil, takvim, ölçü vb. inkılapları gibi, kaynağını Ziya Gökalp'in pragmatik formülasyonlarından alan kurucu ideolojiye dayanmaktadır.⁴² Atatürk "Medeniyete girmek arzu edip de garbe teveccüh etmemiş millet hangisidir?" ve "hayatta en hakiki mürşit ilimdir fendir, ilim ve fenden başka yol gösterici aramak gaflettir, dalalettir, cehalettir"⁴³ sözleriyle Batı pozitivismi dışında bir epistemoloji tanımadığını ortaya koymuştur. Pozitivist düşünceye göre ilerleme doğrusaldır ve her toplum, evrensel olarak geçerli olduğu varsayılan bir hayali gelişim çizgisi üzerinde birbirlerine göre geri ya da ileri noktaları işgal etmektedir. Dolayısıyla inkılapların ana fikri, bizi geri bıraktıran Doğululuktan kurtulup ulus-devletimizi Batı'yı örnek alarak inşa etmek suretiyle ileri gitmektir. İnkılapların topluma anlatılabilmesi için de yaygın bir şekilde ve genellikle sorgulanmadan benimsenen, "halk müziği-sanat müziği", "halk edebiyatı-divan edebiyatı", "Türkçe-Osmanlıca" gibi ikili karşıtlıklar imal edilmiştir.⁴⁴

⁴⁰Seher Tetik Işık, "Türkiye'de Organoloji Çalışmaları", *Mukaddime* Cilt: 6, Sayı: 1, 2015, s. 200-201.

⁴¹Timur Vural, a.g.m., s. 55.

⁴²Musiki inkılabının sosyolojik ve politik yönü Onur Güneş Ayas'ın çalışmalarında işlenmiştir. Biz bu çalışmada esas olarak Ayas'ın şu makalesinden faydalandık: "Bektaşî Nefesleri Özelinde Gökalpçi Hars-Medeniyet İkiliğine Eleştirel Bir Bakış", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 73, 2015, s. 153-172.

⁴³Abdurrahman Çaycı, "Atatürk'ün uygarlık anlayışı", *Belleten*, Cilt: 52, 1988, s. 1109, 1115-1116.

⁴⁴Perry, İran'da yapılan dil devriminin başarısız, Türkiye'dekinin başarılı olmasını, Türkler'in konuyu bu zıtlıklar üzerinde basitleştirerek halka anlatabilmelerine bağlamaktadır. Yazarın sözlerini aktaracak olursak:

Burada kısaca özetlemeye çalıştığımız anlayışın çarpıcı örneklerinden biri de “pentatonizm” teorisidir. Ahmet Adnan Saygun bu teoriyi, Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları*'nda dile getirdiği, halk müziğini Batı müziği ile sentezleyerek milli müziğimizi yaratabileceğimiz fikrinden ilhamla oluşturmuştur.⁴⁵ Ancak derleme çalışmalarında “pentatonik” Türk ezgileri az sayıda bulunabilmiştir.⁴⁶ Teorinin destekçileri bu durumda fikirlerini revize etmek yerine, pentatonik melodilerin azlığını İslam kültürünün ve Osmanlı müziğinin “bozucu” etkilerine bağlamıştır.⁴⁷ Adnan Saygun'un “Türk Musikisinde Pentatonizm” başlıklı çalışmasında dile getirdiği görüşlere göre, tüm dünya müziklerinin temelinde *pentaton* (“beş ton”) adıyla bilinen “oktav başına beş ses içeren melodi dizisi” bulunmaktadır ve bu formun ortaya çıkış yeri Orta Asya'dır; yayılım coğrafyası da Türkler'in nüfus hareketleriyle örtüşmektedir.⁴⁸ Ancak burada, Gazimihal'in, Gökalpçi görüşleri körü körüne benimsemediğini bir yan not olarak belirtmek gerekir. Gazimihal, Gökalp'in müzikolog olmadığını hatırlatarak, ortaya koyduğu “delillerin külliye yanlışı, fakat fikirlerinin bazı ifratlara rağmen muhterem” olduğunu ifade etmektedir.⁴⁹

Mahmut Ragıp, Kowalski'ye pentatonizm konusundan ilk kez 8 Eylül 1935 tarihli mektuplarında bahsederek:

Elimdeki son bir büyük mevzu “Ural-Altay musiklerinde pentatonisme”dir. Anadolu musiki folklorundaki pentatonik ezgilerin varlığını ve şümülünü meydana koymak, mükemmel bir sonuç oldu.

demekteyse de aslında pentatonizm teorisini doğrulayacak yeterli veri bulunmadığından Adnan Saygun daha sonraki yıllarda kendi ortaya attığı bu fikirden vazgeçmiştir.⁵⁰

Aynı mektubunda M. Ragıp, Polonyalı folklorcu Oskar Kolberg'in⁵¹ eserini anarak pentatonizm teorisine dayanaklar aramakta, Lublin'de tespit edilmiş olan pentatonik melodilerin Polonya'da meskün Litva Tatarları'yla bir ilgisi olup olmadığını sormaktadır:

Büyük folklorcunuz Oscar [= Oskar] Kolberg, Lublin şehiri yakınlarında pentatonik melodiler bulunduğunu söyleyor ve örneklik notalar veriyor. Sizce, bunların, yurddaşlarınız arasındaki bir miktar Türk-Tatar sekene ile ilişkisi var mıdır? Müzikologlarınız bu Leh pentatoniklerinin menşei hakkında ne düşünüyorlar?

Polonya halk müziklerinde tespit edilmiş bulunan pentatonik ezgilerin, Lipka Tatarları olarak da tanınan ve günümüzde Polonya, Litvanya ve Belarus'un sınırları

“There was one villain-the Islamic Ottoman past; one goal-independent westernization; and one method-to persuade the masses to see things just as simply. Neither Reza Shah nor the Iranian intellectuals managed to simplify Iran's problems like this, either for themselves or for the masses.” John R. Perry, “Language Reform in Turkey and Iran”, *International Journal of Middle East Studies*, Cilt: 17, Sayı: 3, 1985, s. 309.

⁴⁵Kathryn Woodard, “Music Mediating Politics in Turkey: The Case of Ahmed Adnan Saygun”. *Comparative Studies of South Asia Africa and the Middle East*, Cilt: 27, Sayı: 3, 2007, s. 552-562.

⁴⁶ 1998 tarihli bir sanatta yeterlilik tezinde Erzincan-Merkez İlçede pentatonik özellik taşıyan ezgiler bulunduğu sonucuna varılmıştır: Metin Eke, *Erzincan- Merkez İlçedeki Ezgilerle İdil-Ural Bölgesindeki Ezgilerin Mukayesesi ve Sonuçları*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1998, s. 3, 340.

⁴⁷Onur Güneş Ayas, a.g.m., s. 161.

⁴⁸Ahmet Adnan Saygun, “Türk Halk Musikisinde Pentatonizm Broşürü Üzerine”, *Orkestra Aylık Müzik Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 160, Aralık1986, s. 5-6.

⁴⁹Hadi Duran, *Milli Mecmua ve Tiyatro ve Musiki Adlı Dergilerdeki Türk Musikisi İle İlgili Makaleler*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001, s. 148-149.

⁵⁰Ahmet Adnan Saygun, a.g.m., s. 2.

⁵¹Oskar Kolberg (1814-1890), sağlığında ilk 29 cildi (33 kitap) neşredilmiş bulunan, 86 ciltte toplam 92 kitaplık *Lud. Jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce* (= “Halk. Gelenekler, hayat tarzı, şive, hikâyeler, atasözleri, merasimler, büyüler, oyunlar, şarkılar, müzik ve danslar”) adlı etnografik eserin sahibidir.

içerisinde yaşayan halkla bir bağlantısını bulabilmek, pentatonizm teorisini destekleyici bir veri olacaktır. Mektup şu sözlerle devam etmektedir:

Sonra, Polnische Tatare ve Karaim Türklerinin halk musikileri tetkik edilmiş midir? Aralarında folklor derlemeleri (Musiki bakımından) yapılmış mıdır? Onların melodilerinde de pentatonizm izleri var mı? Var ise bir kaç örneği nasıl elde edeyim?..

Kowalski'nin cevabi mektubu elimizde olmasa da M. Ragıp'ın 6 Ocak 1936 tarihli mektubundan öğrendiğimize göre, Lipka Tatarları'nın halk müzikleri üzerinde çalışılmamıştır:

Memleketiniz Tatarların halk musikileri üzerinde henüz çalışılmamış ve pentatoniklerinin aranmamış olması bilim adına çok yazık bir şey. Öyle değil mi? Çok dileriz ki bu işde teşviklerinizin rolü kendini göstermekte gecikmesin. Değerli belgeler yok olmaktan kurtulsun...

Ayrıca yine mektupta geçen ifadelerden, Kowalski'nin, Kolberg'in malzemesi üzerinde çalışmasından dolayı Polonya'nın ilk etnomüzikologu sayılan Helena Windakiewiczowa'nın "Polonya halk müziklerinde pentatoni"⁵² konulu bir makalesini de M. Ragıp'ın dikkatine sunduğu anlaşılmaktadır.

M. Ragıp, 1932 yılında yazıldığı anlaşılan tarihsiz mektubunda, "gizli nefesler" hakkında hazırlanmış bir kitaba giriş yazmakta olduğundan bahsetmektedir:

Halkiyat hakkında yeni ciddi neşriyat hazırlanmaktadır. (Gizli nefesler) hakkında hazırlanmış ve bir mukaddeme yazmam için adresime gönderilmiş bir kitap şu dakikada masamın üstünde duruyor.

"Gizli nefesler" olarak anılan kitap, 1933 yılında İstanbul Konservatuarı tarafından neşredilecek olan *Türk Musikisi Klasiklerinden Bektaşî Nefesleri*'dir. Aşağıda ilgili bölümde değineceğimiz gibi, Alevilik-Bektaşilik inancı "Türk'ün bozulmamış özü"nü Osmanlılık'tan, Şark'tan ayırt etmek için başvuru kaynaklardan biri olmuştur. "Medeniyet hars ayrımının Cumhuriyet'in resmi müzik görüşünün savunucuları tarafından Osmanlı müziğini dışlamak için nasıl kullanıldığını" incelediği çalışmada Ayas, pentatonizm teorisinin yanı sıra bazı Bektaşî nefeslerinin halk müziğinde Osmanlı etkisine maruz kalmamış ve çok sesli müzikle uyumlu bir "gizli kol" olarak değerlendirilmiş olduğunu anlatmaktadır. Ancak, erken Cumhuriyet döneminin ideolojik şartlanmaları bir kenara bırakıldığında, büyük kısmı makamla bestelenmiş olan Bektaşî nefeslerine, sarayın da halkın da aynı derecede rağbet ettiği görülecektir. Daha doğrusu Türk müziği, Türk ve Osmanlı (ya da halk ve sanat müziği) şeklinde ayırt edilebilmeye müsait karşıtlıklar içermemektedir.⁵³

3.2. Mihaloğulları'nın Etnik Kökeni

Kowalski'nin Dobruca'da yürüttüğü saha araştırmaları⁵⁴ ile Dobruca'daki etnik unsurlara dair çalışmaları⁵⁵ vesilesiyle atalarından bahseden M. Ragıp, Temmuz 1939 tarihli mektubunda Mihaloğulları'nın, Osmanlı tarihçisi Joseph Freiherr von Hammer-

⁵²Helena Windakiewiczowa, "Pentatonika w muzyce polskiej ludowej", *Kwartalnik Muzyczny*, Cilt: 17, Sayı: 18, 1933, s. 1-26.

⁵³Onur Güneş Ayas, a.g.m., s. 167-169.

⁵⁴Tadeusz Kowalski, *Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est*, Polskiej Akademji Umiejętności, Kraków 1933; Tadeusz Kowalski, "Kuzey - Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", Çev. Ömer Faruk Akün, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2-3, 1949, s. 477- 500.

⁵⁵Tadeusz Kowalski, "Les elements ethniques turcs de la Dobroudja", *Rocznik Orientalistyczny*, Cilt: 14/1938, 1939, s. 66-80; Tadeusz Kowalski, "Dobruca'da Türk Etnik Unsurları", Çev. Ferit Devellioğlu, *Türk Dili Belleten*, Cilt: II, Sayı: 13-14-15, 1942, s. 161-172.

Purgstall ve daha sonra Franz Babinger'in iddia ettikleri gibi Bizanslı Paleologos hanedanına⁵⁶ mensup oldukları fikrine katılmadığını söylemektedir:

Dobrica Türkleri beni çok alâkadar eder. Çünkü ceddin Köse Mihal'in Gagauz ve Türkopollardan olduğunu sandıran -ismi Köse gibi – bir iki sebep vardır. İslâm Ansiklopedisinde Prof. Babinger bütünü başka manadaki bir kayda yanlış mana veren Hammer'e uyarak ceddimi Paleologlardan saymasına rağmen (!) bizim kanaatimizce o Dobricaya bağlanmaktadır.

Aynı fikri 18 Ağustos 1939 tarihinde yazmış olduğu mektubunda da dile getirir:

...çünkü bu taraftan Orhan'a iltihak eden Evrenos Bey, Ece Bey, Hacı İl Bey, Lala Şahin Bey gibi kumandanların hep dönme olduklarına dair tarihte rivayetler vardır ki Köse – Mihal da işte bunlardan biri idi: onun erazisi olan Harmankaya bu Karasi topraklarının bir kenarı idi. İsimlerini verdiğim beylere “rum” denilmesi hata olur: çünkü bütün orduların başına hep böyle aslı rum (grek) olanların getirilmesi nasıl mümkün olabilirdi?

M. Ragıp, ihtida edip Osmanlı'ya tâbi olan Harmankaya tekfurı Köse Mihal'in⁵⁷ “Gagavuz ve Türkopol” olduğu fikrini 1958 yılında yazdığı iki makalede de tekrar etmiştir: En erken tarih kaynaklarında Köse Mihal'in Rumluğuna dair bir kayıt yoktur; bu iddia Avrupalı tarihçilerin yorumlarından ibarettir.⁵⁸ Bu makale için araştırma yaparken M. Ragıp'ın yazdıklarından başka, Mihaloğulları'nın “Gagavuz ve Türkopol” oldukları görüşünü ileri süren bir kaynağa biz rastlamadık. Diğer yandan, Yunan kaynaklarının esas alındığı bir çalışmada *Tourkopouloi* (= Türk oğulları) kelimesinin, 11. yüzyıldan başlayarak Bizans ordusu için savaşan bir paralı asker sınıfı için kullanıldığını; bunların da bir kısmının Karadeniz'in kuzeyinden geçerek Bizans'ın Balkanlar'daki arazilerine geçen Peçenek, Uz ve Kumanlar, bir kısmının da Müslümanken Hristiyanlaştırılan Selçuklu Türkleri olduğu öne sürülmektedir.⁵⁹ Aynı çalışmada yine bir Yunan kaynağından, Bizanslıların yenilmesi üzerine Katalanlar'a katılan bir Türkopol birliğinin “1262 yılında Bizans'a sığınan II. İzzeddin Keykavus'un peşinden Bizans'a gelen taraftarları” olduğu aktarılmıştır.⁶⁰ Türkopol'lerin bir kısmının Gagavuz olduğuna dair bu iddia, Gagavuzlar'ın kökeni hakkındaki teoriyle uyumludur: Selçuklu hükümdarı II. Keykâvus, 1263 yılında yakın tebaasıyla birlikte Moğollar'dan kaçıp Bizans'a sığınarak Varna'nın kuzeyine yerleşmiştir; “Gagavuz” etnonimi de Keykâvus'un adından gelmektedir.⁶¹

M. Ragıp'ın elimizde bulunan ve 1939 yılına ait son iki mektubu tamamen bu konulara ayrılmıştır: Temmuz 1939 tarihli mektubunda “Evliya Çelebi Mihaloğlu Arslan Bey ile alakalı bir Deliorman tekkesinden bahsediyor” demektedir. Burada kastedilen yapı, Akyazılı Sultan Tekkesi'dir.⁶² Akyazılı Sultan ya da Akyazılı Baba Tekkesi, Varna ile Balçık arasında; Türkçe adıyla Tekke, Bulgarlar'ın verdiği isimle Obroçište kasabasıdır.

⁵⁶Paleologoslar hakkında bk. Radic Radivoj, “Palaeologan Dynasty (1259-1453)”, *Encyclopaedia of the Hellenic World, Asia Minor*. Asiaminor.ehw.org/forms/fLemma.aspx?lemald=11799 (Erişim 08.10.2025, 19: 45)

⁵⁷Köse Mihal'in tarihi bir kişilik olup olmadığına dair tartışmalarla ilgili olarak tarihi kayıtları değerlendiren bir çalışma için bk. Orlin Sabev, “The Legend of Köse Mihal - Additional Notes”, *Turcica*, Sayı: 34, 2002, s. 241-253. Ayrıca, “Mihal” isminin Bulgarca görünümü sebebiyle Bulgarlar arasında Mihaloğulları ailesinin Bulgar kökenli olduğuna dair bazı halk anlatıları hakkında bk. Yordan Trifonov, “Tarih ve Söylentilerde Mihalbeyoğulları”, Çev. Türker Acaroğlu, *Belleten*, Cilt: 60, 1996, s. 801-805.

⁵⁸Mahmut Ragıp Gazimihal, “İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine ait bir Vakıf Defterine göre Harmankaya Malikânesi”, s. 133-134; Mahmut Ragıp Gazimihal, “Çavuntoğlu Kösemihal Bahşı”, s. 1084.

⁵⁹Yusuf Ayönü, “Osmanlılardan Önce Rumeli'de Türkler (1305-1313)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 2006, s. 21.

⁶⁰Yusuf Ayaönü, a.g.m., s. 22-23.

⁶¹Marek Stachowski, *Türkçe'nin Balkanlar'daki İzleri: Rumeli Bilimine Giriş*, Çev. Hilal Oytun Altun, Dergâh Yayınları, İstanbul 2025, s. 77.

⁶²Semavi Eyice, “Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi”, *Belleten*, Cilt: 31, 1967, s. 551-592.

M. Ragıp, Ağustos 1939 tarihli mektubunda da atalarının tarihi bağlamında İhtiman ve Plevne bölgelerinden de bahseder:

Ecdadım hakkında bir kitap hazırlıyorum. Esas itibarile tarihçi olmadığım için yazma kaynakları ve hele Bizans menbalarını görmekte pek sıkıntı çekiyorum. Cedlerimin erazisi olan İhtiman ve Plevne hakkında bulgarlar neler yazdılar bilemiyorum...

Osmanlı'nın, Balkanlar'ın fethi ve idaresinde Mihaloğulları ailesi kritik bir rol oynamıştır. Ailenin iki kolundan biri Plevne'de diğeri İhtiman'da vakıflar kurarak hizmetlerde bulunmuş, uçbeyliği müessesesi kaldırıldıktan sonra da statülerini korumuşlardır. Bütün bunlardan çıkarılabilecek tek sonuç, 13. yüzyılın sonlarından itibaren tarih sahnesine çıktığı kabul edilen Gagavuzlar'la; Mihaloğulları'nın ortak noktasının Deliorman bölgesi olduğudur.

Akyazılı Tekkesi'ni Mihaloğlu Aziz'in yaptırdığını ve Simavnalı Bedreddin'in arkadaşı dediği Mehmet Bey'in, Köse Mihal'in oğlu olduğunu söyleyen M. Ragıp'ın, Mihaloğulları ile ilgili hangi anlatıyı esas aldığı anlaşılmamaktadır. Bir anlatıya göre Osman Bey zamanında ihtida eden Köse Mihal'in Aziz Paşa, Balta Bey ve Gazi Ali Bey adında üç oğlu vardır ve Aziz Paşa Ankara Savaşı'nda ölmüştür. Diğer görüşe göre ise ilk Gazi Mihal Bey, I. Mehmed ve II. Murad dönemlerinde yaşamıştır; Mehmed, Yahşi (Bahşi), Aziz, Hızır ve Yûsuf adlarında beş oğlu vardır.⁶³ M. Ragıp'ın bahsettiği Simavnalı Şeyh Bedreddin ve Mihaloğlu Mehmet Bey bağlantısı, Musa Çelebi'yi işaret etmektedir. Musa Çelebi, Edirne'yi fethedip bütün Rumeli topraklarına hâkim olduğunda, Mihaloğlu Mehmed'i Rumeli Beylerbeyi, Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'i de kazasker olarak tayin etmişti.⁶⁴ Dolayısıyla, Akyazılı Tekkesi'ni yaptırdığını söylediği ve ölüm tarihi 1403 (Hicrî 805) olan Aziz Bey, ilk anlatıya dayanmaktadır ve muhtemelen 15. yüzyıl sonunda inşa edilmiş olan⁶⁵ Akyazılı Tekkesi'ni yaptırmış olması mümkün değildir.

3.3. Alevilik-Bektaşilik

Yukarıda da değindiğimiz Temmuz ve Ağustos 1939 tarihli mektuplarda, Mihaloğulları'nın kökeni meselesinin yanı sıra Alevilik ve Bektaşilik inancıyla ilgili de bazı görüşlerini de paylaşan M. Ragıp, Temmuz'da yazdığı mektubunda ilk Mihaloğulları'nın Bektaşî olduklarını söylemektedir:

Evliya Çelebi Mihaloğlu Arslan Bey ile alâkalı bir Deliorman tekkesinden bahs ediyor. Bu tekke hâlâ duruyor mu? Hristiyan Türkler meselesi beni çok alâkadar ediyor. İlk Mihaloğulları hep bektaşî idiler, Dobricada Şeh Bedreddin Simavî'ye Mihaloğlu Mehmet Bey yardım etmişti.

Bir sonraki mektubunda ise aynı bağlamda “Alevî” terimini kullanmaktadır:

Bütün ilk MihalOğulları “alevî” idiler.. Bütün bunlar aynı şeyi his ettiriyorlar... Yeniçeri bayraklarında (Alî'nin kılıcı sayılan ve zûlfikar denilen) şu şekil vardı ki bence “haç”tan istihale etmiş olmalıdır.

15. yüzyıl öncesi için Bektaşilik; 19. yüzyıldan önce de Alevilik terimleri henüz söz konusu değildir. Çeşitli dönemlerde günün siyasi ihtiyaçlarına göre hem akademik hem popüler çalışmalarda konu edilmekle birlikte Bektaşilik-Alevilik-Kızılbaşlık kavramlarının kapsam ve kökenleri konusunda tartışmalar hâlâ devam etmektedir.

⁶³Konu hakkında daha fazla bilgi için bk. Fahameddin Başar, “Mihaloğulları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 30, TDV Yayınları, Ankara 2020, s. 24-25.

⁶⁴Fahameddin Başar, “Çelebi Mehmed”, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti -12 / Osmanlılar Siyasî Tarihi -I*, Siyer Yayınları, İstanbul 2018, s. 11.

⁶⁵Semavi Eyice, a.g.m., s. 556.

Mahmut Ragıp, Alevilik'le Hristiyanlık arasında bağlantı bulunduğu fikrine Çorum'da tetkik gezisinde kaydettiği bir dörtlükle ilgili yorumunu tanık göstermektedir. 18 Temmuz 1939 tarihli mektupta şu ifadeler yer almaktadır:

Alevilikte hristiyanî unsurlar görmüyormusunuz üstat? Bence vardır. Çorum vilâyet, kaza ve köylerinde kısa bir folklor seyahatı yapmaktan henüz avdet ettim; Alaca Hüyük'teki alevî köyünde bu sırada şöyle bir parça da not ettik (bir nineden):

Ayağına giyer nurdan lâlîni (nalîni)

Gider cennet evlerine sâlini (salîni)

Bir işya (İsâ ?) biri Mērem (Meryem) gelini

Muhammedin düğünü var cennette

Allah evinde

Ne dikkate şayan şeyler değil mi?

Mahmut Ragıp 18 Ağustos 1939 tarihli elimizdeki son mektubunun giriş kısmında, umduğu gibi Kowalski'nin bu konuya ilgi göstermiş olduğunu söyleyerek sözlerini biraz daha açar. Tarihçilerin serbest düşünemediğinden yakınmaktadır. Yazmış olduğu (hangisi olduğunu tespit edemediğimiz) bir makalesine gelen itirazların mantığa değil hislere dayandığı görüşündedir:

Bu mektubumu sadece böyle bir iyilik temennisine hasretmek istedimse de, “alevilikte hristiyanî unsurlar” meselesi sizi -umduğum gibi- alâkadar ettiğini gördüğüm için tekrar birkaç satırla o yolda uzatmak istedim.

Tarihçilerimiz her nedense bu meselede hâlâ kâfi derecede serbest düşünemiyorlar, veya çekiniyorlar! Ceddin münasebetile yazdığım açık bir makaleye itiraz ettiler; itirazlarında vesikaya değil, hislerine istinad ettiler!

Mahmut Ragıp, aynı mektubunda etnik olarak Türk olduklarını düşündüğü atalarının dininin Hristiyanlık veya Müslümanlık yerine; bunların ikisi arasında “bir nevi “melez tarikat”, “yani bir nevi alevilik” olabileceği fikrini dile getirmektedir:

Benim kanaatim şudur: Osman Gazi zamanında bilhassa Karasi (Kara İsa!) ilinin Türkmenleri hristiyan idiler: çünkü bu taraftan Orhan'a iltihak eden Evrenos Bey, Ece Bey, Hacı İl Bey, Lala Şahin Bey gibi kumandanların hep dönme olduklarına dair tarihte rivayetler vardır ki Köse – Mihal da işte bunlardan biri idi: onun erazisi olan Harmankaya bu Karasi topraklarının bir kenarı idi. İsimlerini verdiğim beylere “rum” denilmesi hata olur: çünkü bütün orduların başına hep böyle aslı rum (grek) olanların getirilmesi nasıl mümkün olabilirdi? _ Karasi'deki hristiyanlık bir nevi “melez tarikat” da olabilirdi: yani bir nevi alevilik. Bu halin de izi var: Sarı Saltık ve İzzeddin Keykâvus maiyetinde Dobrica'da bir müddet kalan Anadolu Türklerin Orhan zamanında tercihan işte bu Karasi erazisine kısmen döndüklerine dair kayıt var ki ben bunu pek manalı buluyorum.

Mahmut Ragıp, etimolojisini “Kara İsa” olarak yaptığı Karesi bölgesi Türkmenleri'nin Hristiyan olduklarını; başka bir deyişle Osmanlı'ya tâbi olan Evrenos Bey, Ece Bey, Hacı İl Bey, Lala Şahin Bey gibi kumandanların Rum olamayacaklarını ileri sürmektedir. Bunun gerekçesi de Osmanlı Beyliği'nin ordularını Rum kumandanlara emanet etmesinin mantıklı olmayacağıdır.

Yukarıda gördüğümüz gibi Aleviliğin Hristiyanlık'la ilgisine tanık olarak, Yeniçerilerin işaretlerinden olan ve Hz. Ali'ye atfedilen çatal uçlu Zülfikâr adlı kılıcın kabzasının Haç'a benzediğini söylemektedir. Aynı mektupta Köse Mihal'in Harmancık'taki türbesinin halk tarafından hâlâ “Köse Kalfa” olarak bilindiğini ve “Kalfa” vasfının bir şeyhin “Halife”liğine delalet ettiğini söyleyerek, Köse Mihal'in Hristiyan olmadığına bir dayanak daha bulmaktadır:

Köse-Mihal'in Harmancık'taki türbesini halk hâlâ Köse Kalfa diye tanıyor. “Kalfa” vasfı onun bir Şeyhin “Halife”si olduğunu his ettiriyor[hissettiriyor]. Deliorman'daki Akyazılı dergâhını yaptıran Mihaloğlu Aziz de uydurma bir şahıs değildir: Kösemihal'in oğlu olup Edirne'de medfundur, mezar taşında “Aziz bin Mihal, 805” diye yazılıdır. Kösemihal'in diğer oğlu Mehmet Bey de Simavnalı Bedreddin'in arkadaşı idi!..

Özetle M. Ragıp'a göre Mihaloğulları Rum ve Hristiyan değillerdir. Ancak yazdıklarına bakılacak olursa Mihaloğulları'nın dininin ne olduğu konusunda M. Ragıp'ın da net bir fikri yoktur. Tüm sorunları aynı anda çözecek bir formül arar gibidir. Alevilik-Bektaşilik söz konusu olduğunda ise bunların isimlerine ve niteliklerine dair bir karar verememekte, terimleri birbirinin yerine kullanmaktadır.

Sonuç

Mahmut Ragıp'ın Tadeusz Kowalski'ye yazdığı mektuplar erken Cumhuriyet döneminin bilimsel görünümlü ideolojik tartışmalarından detaylar içermektedir. Çocukluğundan itibaren müzisyen olarak yetişmiş ve gençlik yıllarında Berlin ve Paris'te müzik eğitimi almış olan M. Ragıp'ın başlıca araştırma konuları Türk askerî müziği; Türk ve Avrupa arasında müzik münasebet ve etkileşimleri; türküler ve Türk müziğinin kökeni olmuştur. 1935-1936 yılındaki mektuplarının başlıca konusu pentatonizm teorisidir. Teorinin savunucularına göre pentatonik diziye uygun halk melodileri bulundukça, Türkler'in "Şark" yani Osmanlı/Arap-Fars dünyasından ayrılarak asıl kökleri olan Ural-Alтай'la oradan da Batı medeniyetiyle buluşması mümkün olacaktır.

Müzik dışında Mahmut Ragıp için en önemli konu, atası olan Mihaloğulları ailesinin tarihidir. 1939 yılına ait iki mektup, M Ragıp'ın 1958'de neşrettiği makalelerin ana fikrini yansıtmaktadır: İhtida ederek Osmanlı'ya tâbi olan ve Balkanlar'ın fethinde önemli görevler üstlenen akıncı ailelerinin etnik olarak Rum değil Türk kökenli olduğu kanaatindedir. M. Ragıp'ın, atalarında Türk genleri bulma arzusunda, söz konusu dönemdeki hâkim fikirlerin etkileri görünmektedir. Etnik köken konusu esasen, o dönemdeki "millet" ve "ırk" kavramlarındaki semantik değişimin bir yansımasıdır. Ulus-devletler çağında, din ve medeniyet mensubiyeti, millet tanımından dışlanmış; millet kavramı etnisite ile birleştirilerek genetik, biyolojik özelliklere indirgenmiştir. Gökalpçi düşüncede zoolojinin meselesi olarak görülen "genetik", ikinci dünya savaşı yılları yaklaşırken, dünyanın diğer ülkelerinde de görüleceği gibi milliyetin esas unsuru mertebesine çıkmıştır. M. Ragıp'ın, Gazi Mihal Bey'in evlatlarının Balkanlar'daki mevcudiyetini Gagavuz ve Türkopoller'le bağlantılandırması; oradan da Balkanlar'daki Bektaşî etkinliğine uzanarak, Alevi-Bektaşî inancının Hristiyanlık ve İslâmiyet arasında "bir nevi melez tarikat" olabileceği fikrine varması da pentatonizm gibi daha çok masa başında formüle edilmiş; yeterince somut veriyle desteklenemediği için yeni bilgilere, yeni çalışmalara ilham olamamış görüşlerdir.

Mahmut Ragıp'ın Tadeusz Kowalski'ye yazmış olduğu mektuplardan, erken Cumhuriyet dönemi aydın tipinin ana hatları belirlemektedir. Müzik alanında, Cumhuriyet'in kurucu ideolojisinin mimarı olan Ziya Gökalp'i eleştirecek bir ilmî derinliğe ve tutarlılığa sahip olmasına rağmen, çeşitli engellerle sınırlanmış bir entelektüel seviyenin ötesine ulaşamamış olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- AYAS, Onur Güneş, "Bektaşî Nefesleri Özelinde Gökalpçi Hars-Medeniyet İkiliğine Eleştirel Bir Bakış", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 73, 2015, s. 153-172.
- AYÖNÜ, Yusuf, "Osmanlılardan Önce Rumeli'de Türkler (1305-1313)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 2006, s. 17-33.
- BAŞAR, Fahmeddin, "Çelebi Mehmed", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti -12 / Osmanlılar Siyasî Tarihi -I*, Siyer Yayınları, İstanbul 2018, s. 141-177.
- BAŞAR, Fahmeddin, "Mihaloğulları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 30, TDV Yayınları, Ankara 2020, s. 24-25.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

- BAYINDIR ULUSKAN, Seda, “Alaturka Musikiye Gertirilen Yasağın Akabinde Düzenlenen İlk Ulusal Müzik Yarışması (1 Ocak-15 Mayıs 1935)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 71, 2022, s. 43-67.
- BELAYEF, Viktor, “Türkmen Musikisi”, *Türk Yurdu*, Cilt: 33, Sayı: 227, Eylül 1930, s. 19-22.
- BORREL, Eugène, “Review of *Anadolou Turkuléri vé mousiqi istikbalemez (Mélodies d’Anatolie et notre avenir musical)*, by M. Raghib”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 10, Sayı: 30, 1929, s. 133–133.
- BORREL, Eugène, “Review of Publications de la Société de Folklore turc (Turk Halk Bilguissi Dernéyi)”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 11, Sayı: 35, 1930, s. 223–224.
- CAFEROĞLU, Ahmet, “Tadeusz Kowalski”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3-4, 1949, s. 245-255.
- ÇAYCI, Abdurrahman, “Atatürk’ün Uygarlık Anlayışı”, *Belleten*, Cilt: 52, 1988, s. 1105-1118.
- DAHLIG, Piotr, “Windakiewiczowa, Helena”, *Polska Biblioteka Muzyczna*. <https://polskabibliotekamuzyczna.pl/encyklopedia/windakiewiczowa/> 5 Şubat 2025.
- DURAN, Hadi, *Milli Mecmua ve Tiyatro ve Musiki Adli Dergilerdeki Türk Musikisi İle İlgili Makaleler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001.
- DZIURZYŃSKA, Ewa, “Podróże naukowe Tadeusza Kowalskiego w świetle materiałów archiwalnych”, *Tadeusz Kowalski 1889–1984. Materiały z Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 19 czerwca 1998 r.*, (ed. Rita Majkowska), Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1999, s. 29-53.
- EKE, Metin, *Erzincan- Merkez İlçedeki Ezgilerle İdil-Ural Bölgesindeki Ezgilerin Mukayesesi ve Sonuçları*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1998.
- EYİCE, Semavi, “Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi”, *Belleten*, Cilt: 31, 1967, s. 551-592.
- FEYZİ, Ahmet - SÜMBÜLLÜ, H. Tahsin - TURHAN, Salih, “Dârülelhan Derlemeleri ve Anadolu Halk Şarkıları Külliyyatının Melodi, Ritim ve Güfte Açısından İncelenmesi”, *Selçuk Türkiyatı*, Sayı: 57, Nisan 2023, s. 403-421.
- [GAZİMİHAL], Mihalzade Mahmud Ragıp, “Eski Askerî Muzikalarımız ve Asır Orkestrası”, *Milli Mecmua*, Sayı: 106, Mart 1928, s. 1710.
- [GAZİMİHAL], Mahmut Ragıp, *Anadolu Türküleri, Musiki İstikbalimiz*, Maarifet Matbaası, İstanbul 1928.
- [GAZİMİHAL], Mahmut Ragıp, *Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları*, Evkaf Matbaası, İstanbul 1929.
- [GAZİMİHAL], Raghib, Mahmoud, “Descriptions d’orgues Données Par Quelques Anciens Auteurs Turcs”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 10, Sayı: 30, 1929, s. 99–104.
- [GAZİMİHAL], Raghib, Mahmoud – BORREL, Eugène, “Descriptions d’orgues Données Par Quelques Anciens Auteurs Turcs. II”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 11, Sayı: 36, 1930, s. 260-64.
- [GAZİMİHAL], Raghib, Mahmoud - BORREL, Eugène, “Descriptions d’orgues Par Des Auteurs Turcs et Persans (III)”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 14, Sayı: 45, 1933, s. 16-23.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, *Türk Askerî Muzikaları Tarihi*, Maarif Vekaleti, İstanbul 1955.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, “İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine ait bir Vakıf Defterine göre Harmanakaya Malikânesi”, *Vakıflar Dergisi*, Cilt: 4, 1958, s. 125- 137.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, “Çavuntoğlu Kösemihal Bahşı”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 113-10, Sayı: 5, Aralık 1958, s. 1801-1804.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, *Anadolu Türküleri ve Musikî İstikbâlimiz*, (haz. Metin Özarslan), Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2006.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, *Türk Askerî Muzikaları Tarihi*, (haz. Metin Özarslan), Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2019.
- GÜVEN, Merdan, “Kadim Türk Yurdu Erzurum’da İlk Folklor Derlemelerinden Bugüne”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:17, 2001, s. 165-171.
- GÜVEN, Merdan, *Altın Adam: Gazimihal*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2013.
- Halk Türküleri*. İstanbul Konservatuarı Neşriyatı, Evkaf Matbaası, İstanbul 1930.
- HERZOG, Christoph, “Almanca Konuşulan Ülkelerde Türkiyat ve Şarkiyat Çalışmalarının Gelişimi Üzerine Notlar”, Çev. Faruk Yashçimen, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı: 15, Mayıs 2010, s. 77-148.
- HİNÇER, İhsan, “Mahmut Ragıp Gazimihâl Sayısı”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 152-13, Sayı: 7, Mart 1962, s. 2657.
- JACOB, Georg, *Beiträge zur Kenntnis des Derwischordens der Bektaschis*, Mayer & Müller, Berlin 1908.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

- JACOB, Georg, *Die Bektaschijje in ihrem Verhältnis zu Verwandten Erscheinungen*, Verlag der K. B. Akademie der Wissenschaften, Münih 1909.
- KAPTAN, Volkan ve KAPTAN, Merve Nur, "Cumhuriyet Dönemi ve Öncesi Batılılaşma Hareketlerinin Türk Müziğine Etkileri", *İdil*, Sayı: 58, s. 809-823.
- KOLBERG, Oskar, *Lud. Jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce, Serya XVII, Lubelskie, Część druga*, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1884.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Piosenki ludowe anatolskie o rozbójniku Czakydżym", *Rocznik Orientalistyczny*, Cilt: 1, 1917, s. 334-355.
- KOWALSKI, Tadeusz, *Zagadki ludowe tureckie (Enigmes populaires turques)*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1919.
- KOWALSKI, Tadeusz, *Ze studjów nad formą poezji ludów tureckich I*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1922.
- KOWALSKI, Tadeusz, *Turcja Powojenna*, Wydawnictwo Zakładu Nar. Imienia Ossolińskich, Lwów - Warszawa – Kraków 1925.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Osmanisch-türkische Volkslieder aus Mazedonien", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Sayı: 33, 1926, s. 166-231.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Osmanlı Türk Halk Musikisi", Çev. Akdes Nimet [Kurat], *Türk Yurdu* Cilt: 5, Sayı: 30, Haziran 1927, s. 605-609.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Koshma", *Enzyklopaedie des Islām. Geographisches, ethnographisches und biographisches Wörterbuch der muhammedanischen Völker*, Ed. M.Th. Houtsma vd., Cilt: 2, E.J.Brill, Leiden-Leipzig 1927, s. 1157-1158.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Mani", *Enzyklopaedie des Islām. Geographisches, ethnographisches und biographisches Wörterbuch der muhammedanischen Völker*, Ed. M.Th. Houtsma vd., Cilt: 3, E.J.Brill, Leiden-Leipzig 1929, s. 266-267.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Mahmut Ragıp, Şarki Anadolu türkü ve oyunları [Rec.]", *Archiv Orientalní*, Cilt: 2, 1930, s. 512-518.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Halk türküleri. [Rec.]", *Archiv Orientalní*, Cilt: 2, 1930, s. 518-522.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Türkische Volksrätsel aus Nordbulgarien", *Festschrift für Georg Jacob*, (ed. Theodor Menzel), Otto Harrassowitz, Leipzig 1932, s. 128-145.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Tureckie zagadki ludowe z Azji Mniejszej", *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, Cilt: 37, Sayı: 6, 1932, s. 30.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Türkü", *Enzyklopaedie des Islām. Geographisches, ethnographisches und biographisches Wörterbuch der muhammedanischen Völker*, (ed. M.Th. Houtsma vd.), Cilt: 4, E.J.Brill, Leiden-Leipzig 1932, s. 1053-1054.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Türkische Volksrätsel aus Kleinasien", *Archiv Orientalní*, Cilt: 4, 1933, s. 295-324.
- KOWALSKI, Tadeusz, *Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est*, Polskiej Akademji Umiejętności, Kraków 1933.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Bilmedje", *Enzyklopaedie des Islām. Geographisches, ethnographisches und biographisches Wörterbuch der muhammedanischen Völker*, (ed. M.Th. Houtsma vd.), Cilt: Suppl.I, E.J.Brill, Leiden-Leipzig 1934, s. 42-43.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Sprawozdanie z podróży dialektologicznej do południowej Anatolii, odbytej w czasie od 1 sierpnia do 13 września 1936 r.", *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, Cilt: 41, Sayı: 10, Aralık 1936, s. 329.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Podróż dialektologiczno-etnograficzna do południowej Anatolii", *Rocznik Orientalistyczny*, Cilt: 12, 1936, s. 241-242.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Les elements ethniques turcs de la Dobroudja", *Rocznik Orientalistyczny*, Cilt: 14/1938, 1939, s. 66-80.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Dobruca'da Türk etnik unsurları", Çev. Ferit Devellioğlu, *Türk Dili Belleten*, Cilt: II, Sayı: 13-14-15, 1942, s. 161-172.
- KOWALSKI, Tadeusz, "Kuzey - Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", Çev. Ömer Faruk Akün), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2-3, 1949, s. 477- 500.
- KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp, *Türk Halk Müziklerinin Kökeni Meselesi*, Akşam Matbaası, İstanbul 1936.
- KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp, *Balkanlarda Musiki Hareketleri*, Nümune Matbaası, İstanbul 1937.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

- KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp, *Türkiye Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1 (1600- 1875)*, Nümune Matbaası, İstanbul 1939.
- KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp - KARSEL, Hulusi Suphi, *Ankara Bölgesi Musiki Folkloru: Halk Ezgi, Çalgı ve Ayak Oyunları Hakkında Notlar I*, Nümune Matbaası, İstanbul 1939.
- MAJDA, Tadeusz, *Urzeczeni Orientem: listy profesora Ananiasza Zajaczkowskiego do profesora Tadeusza Kowalskiego 1925–1948*, Wydawnictwo Agade, Varşova 2013.
- ÖZDEMİR, Nurettin, “Türk Musiki Tarihinden Bir Kesit: Tiyatro ve Musiki Mecmuası”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 57, Nisan 2022, s. 464-490.
- PERRY, John R., “Language Reform in Turkey and Iran”, *International Journal of Middle East Studies*, Cilt: 17, Sayı: 3, 1985, s. 295-311.
- PORADZISZ, Jan, “Materiały Tadeusza Kowalskiego”, *Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, (ed. Zygmunt Kolankowski), Varşova 1973, s. 52–99.
- RADIOVOJ, Radic, “Palaeologan Dynasty (1259-1453)”, *Encyclopaedia of the Hellenic World, Asia Minor*: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=11799>, 15 Şubat 2025
- SABEV, Orlin, “The Legend of Köse Mihal - Additional Notes”, *Turcica*, Sayı: 34, 2002, s. 241-253.
- SAYGUN, Ahmet Adnan, “Türk Halk Musikisinde Pentatonizm Broşürü Üzerine”, *Orkestra Aylık Müzik Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 160, Aralık 1986, s. 2-18.
- STACHOWSKI, Marek, “Türkiye Türkçesi diyalektolojisinin başlatıcısı olarak Tadeusz Kowalski (1889-1948)”, Çev. Hilal Oytun Altun, *BABUR Research*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2024, s. 167-177.
- STACHOWSKI, Marek, *Türkçe'nin Balkanlar'daki İzleri: Rumeli Bilimine Giriş*, Çev. Hilal Oytun Altun, Dergâh Yayınları, İstanbul 2025.
- TETİK IŞIK, Seher, “Türkiye’de Organoloji Çalışmaları”, *Mukaddime* Cilt: 6, Sayı: 1, 2015, s. 197-220.
- TRIFONOV, Yordan, “Tarih ve Söylentilerde Mihalbeyoğulları”, Çev. Türker Acaroğlu, *Belleten*, Cilt: 60, 1996, s. 801-818.
- Türk Musikisi Klasiklerinden Bektaşî Nefesleri 1-2 (Cilt IV-V)*, İstanbul Konservatuarı Neşriyatı, İstanbul 1933.
- VURAL, Timur, “Müzikolog Mahmut Ragıp Gazimihal'in Ekekon Gazetesinde Yayınlanan Konya'da Müzik Konulu Makaleleri”, *Rast Musicology Journal*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2013, s. 47-57.
- WINDAKIEWICZOWA, Helena, “Pentatonika w muzyce polskiej ludowej”, *Kwartalnik Muzyczny*, Cilt: 17, Sayı: 18, 1933, s. 1-26.
- WOODARD, Kathryn, “Music Mediating Politics in Turkey: The Case of Ahmed Adnan Saygun”. *Comparative Studies of South Asia Africa and the Middle East*, Cilt: 27, Sayı: 3, 2007, s. 552-562.
- YALTIRIK, Hüseyin, *Mahmut Ragıp Gazimihal'in hayatı ve Türk halk müziğine katkıları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1993.
- YILDIRIM, Tuncay, “Erken Cumhuriyet Dönemi Milli Musiki Politikalarının Türkiye’de Müzik Sosyolojisi Düşüncesinin Ortaya Çıkma Süreçlerine Etkileri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 33, 2021, s. 312-332.
- YILDIZ, Kübra, “Türk Folklor Araştırmalarında Önemli Bir Kaynak: Bartın Gazetesi”, *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Yaz 2015, s. 271-286.
- ZAJĄCZKOWSKI, Ananiasz, “Tadeusz Kowalski i jego prace orientalistyczne (21.VI.1889-6.V.1948)”, *Rocznik Orientalistyczny*, Sayı: 17, 1953, s. IX-XV.
- ZAJĄCZKOWSKI, Włodzimierz, “Bibliografia Tadeusza Kowalskiego”, *Rocznik Orientalistyczny*, Sayı: 17, 1953, s. XXIX-XXXVI.
- ZAJĄCZKOWSKI, Włodzimierz, “Prof. Dr. Tadeusz Kowalski (Öl. 1948) - Ölümünün Otuzuncu Yıldönümü Münasebetiyle”, Çev. Abdurrahman Güzel, *Türk Kültürü*, Cilt: 18, Sayı: 26-34, 1979, s. 205-206.

EK: Mahmut Ragıp Kösemihal'in Tadeusz Kowalski'ye yazdığı mektupların metinleri (Archiwum Nauki PAN I PAU, sygn. KIII-4, 173)

(1- 10.4.1930)

[Matbu] CONSERVATOIRE

DE MUSIQUE

DE STAMBOUL

Constantinople, le [M. Ragıp'ın el yazısıyla] 10/IV/1930

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

[M. Ragıp'ın el yazısı ve Türk elifbasıyla]

Muhterem Üstad Mösyö Kowalski'ye

Efendim

İstanbul konservatuvarının her sene Anadolu'ya birer musiki folklor heyeti göndererek ora halk şarkı ve oyunlarını topladığı ve neşr ettiği malumunuzdur. Geçen yaz bu ilmî seyahatlerinin dördüncüsü yapılmış olup tedkik neticelerini havi olarak bizzat neşrettiğim iki kitabı⁶⁶ bu mektubum ile birlikte postaya vermekte, huzurunuzda takdim ve kabulünü rica etmekteyim.

Türkiyat sahasındaki geniş vukufunuz her tarafca malum bulunduğu için tenkidlerinizin gelecek seyahatler için çok müfid olacağını düşündük. Binaenaleyh, kanaatlerinizi ilmî mecmualarınızdan birinde neşri⁶⁷ ile bu yazınızın bir nüshasını konservatuvarımıza göndermek lütufkârlığında bulunursanız folklor heyetinin azaları ve alehusus kitapların muharriri çok memnun ve müteşekkir kalacaktır. Tasdi'lerimizden dolayı affınızı diler ve bu vesile ile ihtiramat-ı faikamızın kabulünü rica ederiz muhterem üstad.

[İmza – Latin alfabesiyle] M. Ragıp

(2- 24.4.1930)

[Matbu] İSTANBUL KONSERVATUVARI

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

24/4/1930

Muhterem efendim

Mektubunuzu büyük bir memnuniyetle aldım ve teşekkür ederim. Emriniz mucibince birinci kitabımı⁶⁸ da postaya veriyorum. Dahilinde zatîalinizin yazılarından da bahs geçen bu kitaptan bir nüshayı adresinize gönderilmek üzere Akdes Nimet⁶⁹ beye vermiştim. Zan edersem kendisi o sıralarda Avrupa seyahatına hazırlandığı için bu ricamı unutmuştur.

Konservatuvar şimdiye kadar 950 kadar (türkü) ve 172 den [= 172'den] fazla klâsik beste bastırmış, ayrıca (İstanbul Halk Bilgisi Derneği)⁷⁰ namın-

[2. sayfa]

daki cemiyet de bir çok folklor tetkikleri⁷¹ neşretmiştir. Arzu buyurulursa cümlesinden gönderilmek üzere mezkûr cemiyet nezdinde tavassutta bulunabilirim.

Yeni ve eski kitaplarımdaki bir iki fasıl Türk gençliğini yeni yola tergiye matuf olup, sizleri – yani ilim alemini – alâkadâr etmiyeceği tabiidir. Kıymetli tenkidinizi sabırsızlıkla beklediğimi arz, ve bu vesile ile de hürmetlerimi tekrar ederim efendim

[İmza] Mahmut Ragıp

(3- 26.4.1930)

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

İstanbul 26/4/1930

Muhterem üstat M. Kowalskiye

Efendim,

Dün zatî âlinize arzu buyurulan kitap ile birlikte bir iki satırlık bir tezkere de postaya vermiş, fakat bir ricamı yazmağımı unutmuştum.

Aktes Nimet B. [= Bey] bir yazınızın⁷² tercümesini “Türk Yurdu” mecmuasında neşretmişti⁷³, ve oradan Türk musiki folkloru ile de uğraştığınızı anlamıştım. Binaenaleyh, rica ediyorumki [= ediyorum ki],

⁶⁶1929'da basılan *Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları* ve 1930'da basılan *Halk Türküleri* adlı kitaplar.

⁶⁷Tadeusz Kowalski, “Mahmut Ragıp, Şarki Anadolu türkü ve oyunları [Rec.]”; Tadeusz Kowalski, “Halk türküleri. [Rec.]”.

⁶⁸1928 tarihli *Anadolu Türküleri, Musiki İstikbalimiz*. Eugène Borrel'in eserle ilgili tanıtması: “Review of *Anadolou Turkuléri vé mousiqi istikbalemez (Mélodies d'Anatolie et notre avenir musical)*, by M. Raghib”.

⁶⁹Akdes Nimet Kurat (1903-1971), Kazanlı tarihçi.

⁷⁰“Halk bilimi alanında bağımsız, akademik ve sistemli çalışmalar yapmak” amacıyla ilk olarak 1927 yılında İshak Refet (Işıtman), Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu) ve İhsan Mahvi Beyler tarafından Ankara'da kurulmuştur.

⁷¹Mahmut Ragıp'ın Paris'ten hocası Eugène Borrel Halk Bilgisi Derneği'nin yayınları hakkında bir tenkit yazmıştır: “Review of Publications de la Société de Folklore turc (Turk Halk Bilguissi Dernéyi)”, *Revue de Musicologie*, Cilt: 11, Sayı: 35, 1930, s. 223–224.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

memleketinizdeki bu yolda intişar etmiş yazıları tedarik etmem için lüzumlu adresleri lütfen bildirirseniz çok müteşekkir kalırım.

Sanien: Leh-Türk dostluğu - daha doğrusu (ittifakı) – asrında bazı musiki alışverişleri de yapmışız. Oraya (Mehterhane) denilen Türk askerî muzikaları gitmiş, ve

[2. sayfa]

çaldıkları parçaların leh musikişinasları tarafından alınan bir iki notası el'an bir kütüphanenizde saklı imiş! Fakat bunların neler ve nerede mahfuz bulunduklarını tahkik mümkün olmadı. Hususî malûmatınız varsa, veya musiki müverrihlerinizden tahkik edebilirsiniz musiki tarihimizi tenvir etmiş olursunuz, ki bunu söylemeğe lüzum bile yoktur.

Mesele hakkında bizim bildiğimiz malûmat şundan ibarettir:

“Türkler eski adetleri[!= âdetleri] mucibince eyi geçinmek istedikleri Avrupa komşularına da Yeniçeri bandoları hediye ediyorlardı. Ezcümle Lehistanda Ogüst II ikinci defa hükûmet sürdüğü esnada (1709-1733), komşusu bulunan Türkiye Sultanından tam teşkilatlı ve mükemmelen mücehhez bir Yeniçeri bandosu almıştı. Ogüst, gösteriş meraklısı bir hükümdar olduğu

[3. sayfa]

için, bu muzıkayı Saksonya kralı ile birlikte ve ilk defa olarak (Mühlberg)'de almanlara dinletti. İşte bu vakayı bazı müellifler Yeniçeri muzikasının Avrupadaki taammümüne mebde olarak göstermişlerdir.” Bu satırları aynen (Eski askerî muzikalarımız ve modern orkestranın mebde'leri) serlevhalî tetkikimde⁷⁴ yazmıştım.

[Millî Mecmua, No 106, sayfa 1710, 15 mart 1928]⁷⁵ lütfedeceğiniz veya vesatetinizle elde edeceğim fazla malûmatı da aynı mecmuada neşretmek arzusundayım.

Buraca yapılacak her türlü emirlerinize amadeyim efendim.

İhtiramatî faikamî tekrar arz ile şerefyabım muhterem üstat.

[İmza] Mahmut Ragıp

(4- 23.12.1930)

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

Istanbul 23.XII.930

Pek muhterem üstat

Kıymetli mektubunuzu büyük bir sevinçle aldım. Seyahatten yazdığınız kartınızı da daha evvel almıştım. Çok yazık ki ben size sizin dilinizde yazmak imkânını bulamıyorum. Türkçeyi ne sehil ve temiz kullanıyorsunuz. Tenkitlerinizi sabırsızlıkla bekliyorum, istifade edeceğim.

Paris matbuatında çıkan Türk musikisine ait yazılarımı bilmem okuyormusunuz? “Monda [= Monde] Musical” mecmuasında (Türkiyede garp musikisi) serlâvhalî bir tefrikam⁷⁶ çıktı ki, bu mevzuun tarihçesidir. “Revue de Musicologie”de çıkan (Türk teliflerindeki org tarifleri)ne ait yazılarımın ise bir kısmını⁷⁷

[2. sayfa]

taktim ediyorum. Tetkikleriniz sırasında bu yolda fıkralar görüp bulursanız lütfen bildiriniz, aynı mecmuada neşredeyim. Bu mesele hem (orgue) hem de (polyphonie) tarihleri namına çok mühim olduğu malûmunuzdur. Bilhassa eski kamuslarda güzel şeyler bulunuyor.^[1] Diğer tanıdığınız müsteşrikler nezdinde de bu yolda fikir sormak lütfünde bulunmanızı rica ederiz.

İstanbulumuzun mavi seması henüz örtündü. Kar bekliyoruz. Şark sokaklarının beyazlara bürünmüş halinin ne hoş olduğunu bilirsiniz. Çok yazık ki ben Avrupada Breslau'ın daha şarkını, Romanya ile Karpatların sağ taraflarını, ve memleketinizi hiç bilmiyorum

⁷² Tadeusz Kowalski, a.g.m, 1922, s. 97-102. sayfalarında yer alan “Muzyka ludowa osmańska” (= “Osmanlı halk müziği”) başlıklı bölümüdür.

⁷³ Tadeusz Kowalski, a.g.m., 1927.

⁷⁴ Mahmut Ragıp [Gazimihal], *Anadolu Türküleri, Musiki İstikbalimiz*.

⁷⁵ Köşeli parantez metnin orijinaline aittir.

⁷⁶ Adı geçen yazıya dair malumat bulunamamıştır. *Le Monde Musical*, Fransız piyano imalatçısı Édouard-Joseph Mangeot (1835–1898) tarafından 1889 yılında kurulmuştur. Dergi daha sonra Mangeot'nun oğlunun 1919 yılında kurduğu École normale de musique de Paris adlı konservatuvarın yayını hâline gelmiştir.

⁷⁷ Raghib Mahmud [Gazimihal], “Descriptions d'orgues Données Par Quelques Anciens Auteurs Turcs”; Raghib Mahmud [Gazimihal] - Eugène Borrel, a.g.m., 1930; Raghib Mahmud [Gazimihal] - Eugène Borrel, a.g.m., 1933.

[1] ارغن ارغنون اكلون موسيكي انجيل عرتل ارقنو ماده لرنده...

[3. sayfa]

Buraca yapabileceğim her türlü emirlerinize amadeyim.

Hörmet ve tazimlerimi tekrar arzederim efendim.

[İmza] Kösemihal zade Mahmut Ragıp

Hamiş: Moskovada mukim ve Orta Asya Türk musikilerini tetkikle meşkul [= meşgul] M. Viktor Belaiev'in⁷⁸ bu musikiler hakkındaki rusça neşriyatını gördünüz mü? Ben bunların bir kısmını türkçeye terceme ettirerek "Türk Yurdu" mecmuasında neşretmekteyim.

[Paraf] M.R.

(5- 1932?)⁷⁹

[Tarihsiz]

[Bilinmeyen bir el yazısı ve kurşun kalemle] Ragıp Kösemihal

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

Muhterem Efendim,

İstanbul Konservatuarı adresile namıma göndermek lütfünde bulunduğunuz son bir kartınızı henüz aldım. [Vazifem, Ankara Musiki Muallim Mektebi keman ve musiki tarihi hocalığına nakledilmiş olduğum için İstanbulda değildim]⁸⁰: Tarih eyice okunamıyorsa da [= okunamıyorsa da] -çünkü silinmiş- üç dört aylık bir şey olduğunu tahmin ettim. Her halde kusur bende olmadığından mazur görürsünüz. Bugün elime değdi, ve bugün şu cevabı postaya yetiştirmeğe çalışıyorum.

Bartın gazetesinde⁸¹ çıkan halkiyata ait makalelerimin burada olan bir kısmını postaya vermek üzere hazırlıyorum. Diğer bir kısmı Ankara'da olduğu için avdetimde onları da göndereceğim. Ve bundan böyle Halkiyata ait olarak çıkacak yazılarımdan

[2. sayfa]

birer nüshayı adresinize göndermek bir vazifem olacaktır.

Şimdiye kadar hangi makalelerimi görebildiğinizi yazarsanız ona göre bende fazla nüshası bulunanların birer tanesini takdimde geri durmam. Musikin teknik, veya umumî, tarihî bahisleri hakkındaki neşriyatım da sizi alâkadar ediyor mu? Meselâ Ankara'da bir (Musiki) mecmuası⁸² çıkıyor: bundan göndereyim mi?

Yirmi güne kadar Ankara'ya döneceğimden bu İstanbul adresime derhal bir cevap lütfediniz ki bu gönderme işini buradan yerine getirebileyim:

Mahmut Ragıp, İncirli No 16, Bakırköy,

İstanbul

15 eylül'den sonrasına ait Ankara vazife adresim ise şudur: Muallim Mahmud Ragıp Musiki Muallim Mektebi, Cebeci – Ankara.

[3. sayfa]

İstanbulda çıkan Atsız⁸³, Azerbaycan⁸⁴ ..., Öz dilimize doğru⁸⁵, Yolların sesi⁸⁶ mecmualarını tabii biliyorsunuzdur: bunlarda türkiyaya ait yazılar çıkıyor. Bir de Edebiyat gazetesi⁸⁷ var. Samsun, Zonguldak, Balıkesir ve diğer Anadolu gazetelerinde iyi yazılar okuyorum. Millî Mecmua⁸⁸ var. İlh.

⁷⁸Viktor Michajlovič Beljaev (1888-1968) etnomüzikolog. Sovyet halklarının enstrümantal müziklerini ve müzik folklorunu bilimsel olarak inceleyen ilk kişilerden biridir.

⁷⁹Mektup tarihsizdir ancak, metinde adı geçen *Öz Dilimize Doğru* dergisi ilk defa 15 Mayıs 1932'de çıktığı; *Bektaşî Nefesleri* adlı kitap da 1933'te basıldığı için mektubun tarihi bu iki yayın arasına ait olmalıdır.

⁸⁰Köşeli parantez mektup metnine aittir.

⁸¹Bartın Gazetesi Rumi 6 Eylül 1340 (Miladi 1924) senesinde yayın hayatına başlamıştır. İlk 30 sayısı el yazması, sonraki sayılar matbu olarak basılmıştır. 10 günde bir çıkan derginin yayını bugün de devam etmektedir: Yıldız, a.g.m., s. 274-275.

⁸²1 Mart-15 Kasım 1932 tarihleri arasında toplam 7 sayı çıkan, Ankara merkezli aylık derginin sahibi ve müdürü Ahmet Muhtar (Ataman)'dır.

⁸³Hüseyin Nihal (Atsız) idaresindeki *Atsız Mecmua* 1931 ve 1932 yıllarında 17 sayı olarak İstanbul'da çıkmıştır.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

Musiki ve türkü halkiyatına temas eden yazılarınızı görmek de benim emelimdir. Şimdiye kadar bir yazınızın tercemesini okudum: Akdes Nimet Bey tarafından yapılan bir tercüme.⁸⁹

Halkiyat hakkında yeni ciddi neşriyat hazırlanmaktadır. (Gizli nefesler) hakkında hazırlanmış ve bir mukaddeme yazmam için adresime gönderilmiş bir kitap⁹⁰ şu dakikada masamın üstünde duruyor.

[4. sayfa]

Hülâsa, sağlam adresler sayesinde bundan böyle ilim mübadelesi maddesinde muntazam hareket edebilirsek ne iyi olur.

Her zamanki gibi hürmetkârınız bulunduğumu arz ederim aziz üstat.

[İmza] M. Ragıp

(6- 8.9.1935)

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

8-IX-935

Sayın Profesör

Mektuplaşmamızın çok seyrekleşmiş olmasına rağmen her elime geçen eseriniz ayrı bir ilgi ile okurum, önüme gelen her sizi tanıyandan yeni bir yazınız olup olmadığını sorarım... Bana gelince: araştırmalarıma bazen yavaş, bazen geniş ölçüde olarak devamla çalışıyorum. Elimdeki son bir büyük mevzu "Ural-Alтай musikilerinde pentatonisme"dir. Anadolu musiki folklorundaki pentatonik ezgilerin varlığını ve şumulünü meydana koymak, mükemmel bir sonuç oldu.

Büyük folklorcunuz Oscar [= Oskar] Kolberg⁹¹, Lublin şehiri yakınlarında pentatonik melodiler bulun-

[2. sayfa]

duğunu söylüyor ve örneklik notalar veriyor.⁹² Sizce, bunların, yurddaşlarınız arasındaki bir miktar Türk-Tatar sekene ile ilişkisi var mıdır? Müzikologlarınız bu Leh pentatoniklerinin menşei hakkında ne düşünüyorlar?

Sonra, Polnische Tatare ve Karaim Türklerinin halk musikileri tetkik edilmiş midir? Aralarında folklor derlemeleri (Musiki bakımından) yapılmış mıdır? Onların melodilerinde de pentatonizm izleri var mı? Var ise bir kaç örneği nasıl elde edeyim?..

İşte yardımınızla aydınlatılmasını dilediğim güçlüklerim bugünlük bunlardır. Unutmayınız değerli Profesör ki: yurdundaki "pentatonisme" meselesi kadar, topraklarımızda yaşayagelen Türklerin (Tatarların) alelumum kültürleri alanındaki – fransız

[3. sayfa]

dilinde yapılmış – neşriyat ta [= da] (Çünkü çok yazık ki yalnız bu yabancı dili bilirim) beni pek çok ilgilendirmektedir. Bu mesele ve yazılardan lütfen haberdar edilmemi dilerim: meselâ küçük bir bibliyografya...

İdaremden çıkmakta bulunan ve ilk yılı kapanan "Müzik" mecmuasının⁹³ ilk cildinin sayılarını bundan önce adınıza göndermiştim. Lütfen kabulünü dilerim. Tenkidlerinizi bilmek isterdim.

⁸⁴Bahsi geçen dergi Ahmet Caferoğlu yönetiminde 1932-1935 yılları arasında 36 sayı çıkmış bulunan *Azerbaycan Yurt Bilgisi* olabilir.

⁸⁵Başyazarlığını Dr. Reşit Galip'in yürüttüğü *Öz Dilimize Doğru* 1932 ve 1934 arasında 24 sayı çıkmıştır.

⁸⁶*Yolların Sesi*: 1932-1935 yılları arasında İstanbul'da Aylık olarak basılan dergi 31 sayı devam edebilmiştir.

⁸⁷Hangi yayın olduğu anlaşılamadı.

⁸⁸Cumhuriyet'in ilânının hemen ardından İstanbul'da 1 Kasım 1923 tarihinde Mehmed Mesih (Akyiğit) tarafından çıkarılmaya başlanan *Millî Mecmua*'nın yayını aralıklarla da olsa 1955'e kadar devam etmiştir.

⁸⁹Tadeusz Kowalski, a.g.m., 1927.

⁹⁰İstanbul Konservatuvarı Neşiyatı'ndan 1933 yılında çıkmış bulunan *Türk Musikisi Klasiklerinden Bektaşî Nefesleri*.

⁹¹Henryk Oskar Kolberg (1814-1890), Polonyalı etnograf, etnolog ve besteci.

⁹²Lublin, Türkçe'de yine Lublin olarak tanınan, Lehçe adıyla Lubelskie eyaletinin merkez şehridir. Kolberg'in sağlığında neşredilen 16 ve 17. ciltler merkez şehri Lublin olan aynı adlı eyalete ayrılmıştır. Bu cildin 1 ve 64. sayfalar arasında şarkı ve danslar bölümü yer almaktadır. Oskar Kolberg, *Lud. Jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłówia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce, Serya XVII, Lubelskie, Część druga*, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1884.

⁹³*Müzik ve Sanat Hareketleri Mecmuası*.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

İstanbula gelmişsiniz.⁹⁴ Ne yazık ki görüşmedik... Bu vesile ile de yüksek saygılarımı sunarım pek aziz Üstad.

[İmza] M. Ragıp
adres: Mahmud Ragıp
Musiki Öğretmen Okulu
Cebeci
Ankara

(7- 20.9.1935)

[Matbu] T.C.
MAARİF VEKÂLETİ
MUSİKİ MUALLİM MEKTEBİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı

Ankara, [M. Ragıp'ın el yazısıyla] 20 / IX / [Matbu] 19 [M. Ragıp'ın el yazısıyla] 35

Bay Prof. Kowalski'ye

Çok saydığım Bay

Ankaraya gelince, bir mektubunuz ile iki makalenizin namıma gelmiş olduklarını sevinerek gördüm. Bu mektubunuzu, birkaç gün önce göndermiş olduğum mektubumu almadan önce yazdığınızı anladım. Çünkü yalnız mecmualardan bahsediyorsunuz. “Müzik..” hakkındaki teşvik cümlelerinizi büyük bir teşekkürle okudum. Biz elimizden geldiği kadar bir şeyler yapmağa çalışıyorsak da, bu gibi sanat organlarının her yerde ne gibi güçlüklerle yaşayabildiklerini bilirsiniz: müşterisi yok değil, var, fakat az; masrafı güçlükle koruyabiliyoruz. İkinci yılda yaşayabileceğimizi anlarsak sizden de değerli yazı yardımınızı dileyeceğiz: ümid ederim ki bu isteğimizi karşılıksız bırakmazsınız.

Göndermiş olduğunuz makalelerinizi esasen okumuştum: şimdi de birer nüshalarıyla kütüphanemi senginleştirmek imkânını bulmuş oldum. Çok

[2. sayfa]

teşekkür ederim.

Meslekdaşım Mlle Çekotovska⁹⁵ ile Polonez Köyünde tanıştığınızı biliyordum; çünkü o zaman bana selâmlarınızı getirmişti, bundan son derecede memnun kalmıştım. Fakat Çekotovskiler ailesinin üç yıllık vazifeleri biterek Varşovaya dönmüş bulunmaları dolayısıyla çok yazık ki, selâmlarınızı, çok takdir ettiğim Madmazele ulaştıramadım. Her halde bu sanatkâr ailenin nezaket ve bilgileri ile aramızda çok sympathique bir tesir bıraktıklarını bu münasebetle yazmadan edemeyeceğim.

“Müzik..” mecmuası Leh-Türk Sanat – ve tercihen musiki- münasebetlerinden bahse uzun yazılar ayırmak istiyor ise de, mevzuun pek az tetkik edilmiş bulunması arayıcıyı güçlüklerle karşılaştırıyor. Bu yolda mümkünse yardımınızı dilerim... Pentantoniklerle ilişkili tetkiklerimle ilgilenmenize memnun kaldım. Geçen mektubumdaki sorularım hakkında vereceğiniz her değici bilgi, araştırmalarım için yeni birer ışık olabilir.

Saygılarımın pek yüksek olduğunu gene bildiririm aziz üstad.

[İmza] M. Ragıp

(8- 6.1.1936)

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]
Ankara 6.1.1936
Prof. Dr. Kowalsky [= Kowalski]
Kraków Łokietka 1.

⁹⁴Kowalski'nin 2. Türk Dili Kurultayı'nın sonrasına denk gelen Türkiye gezisine dair bilgileri Ananiasz Zajaczkowski'nin mektuplarından almaktayız: Buna göre, Kowalski 1934 yılı Eylül ayı başlarında Türkiye'ye gelmiş ve Ekim ayı ortalarında ayrılmıştır. Tadeusz Majda, *Urzeczeni Orientem: listy profesora Ananiasza Zajaczkowskiego do profesora Tadeusza Kowalskiego 1925–1948*, Wydawnictwo Agade, Varşova 2013, s. 92-93.

⁹⁵Çekotovska: Kim olduğu anlaşılamadı.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

Pologne

Çok saydığım ustad,

Mektubunuzu sevinerek aldım ve güzel Türkçenizi okurken başkaca memnurluk duydum. Karşılığınızın gecikmesinden işlerinizin arttığını zaten anlamıştım. Sizin gibi bilim adamları için vaktin ne kadar darlaşılabilen bir şey olduğunu kendi henüz pek küçük olan tecrübelerimle bilirim.

“Pentatonisme” sorunu ile çok yakından ilgilenerek çok işime yarayan notlar vermiş olmanıza nasıl teşekkür edeyim bilmem ki... Mme Helena Windakiewiczowa'nın çalışmaları⁹⁶ beni çok ilgilendirdi. Yazısını⁹⁷ -lehçe [= Lehçe] olmasına rağmen- burada terceme ettirmek üzere elde etmeyi çok istedim. Çünkü çeşit pentatonikler üzerindeki teknik tarif ve örneklerini bilmem gereklidir.

[2. sayfa]

Fakat, ben bu yazıyı kendisinden dilemeği – ve bu münasebetle birtakım düşüncelerimi de sormağı – istediğimden, Bayanla uzaktan tanışmamıza ve adresini bildirmeğe yardım edebilirsiniz daha çok sevinirim.

Memleketiniz Tatarların halk musikileri üzerinde henüz çalışılmamış ve pentatoniklerinin aranmamış olması bilim adına çok yazık bir şey. Öyle değil mi? Çok dileriz ki bu işde teşviklerinizin rolü kendini göstermekte gecikmesin. Değerli belgeler yok olmaktan kurtulsun...

Türk bilginlerinin sık sık Avrupa gezilerine çıkup kongrelere katılmamaları durumu, çok acıklı bir şey oluyor. Ben, kendi hesabıma, yedi yıl Almanya ve Fransada talebelik ettikten sonra 1928 den [= 1928'den] beri Türk sınırlarını aşamadım! Hele öğretmenlik eden bilginler ancak ev bark geçindirebiliyorlar. Halbuki sizler gibi biz de sık sık meslek kongrelerine katılabilirsek

[3. sayfa]

kitaplardan alamadığımız nece bilgileri tanıştığımız yeni yeni işdaşların kendilerinden toplar, en yeni deprenileri yılı yılına edinmiş olurduk... Belli kongrelere resmen üye alınmak veya oruntak çağırılmak sözü geçerse beni de unutmazsınız sanırım...

Daha yazarak sayılı saatlerinizi işgal etmek istemem. Güzel mektuplarınızın benim için birer haz yolu açtığını unutmazsınız; çünkü biz sizin kadar dar zamanlı değiliz: Ankarada bir tek zengin musiki kütüphanesi bulunmadığını söylersem araştırmalara ne kadar az vakit ayırmak zorunda kaldığımızı anlarsınız; yarı günlerimiz ister istemez okumadan geçiyor. Biz de bunun acısını çalgıdan çıkarıyoruz: boyuna çalışıyoruz.

Teşekkür ve saygılarımı tekrarlarım aizi Üstad.

[İmza] M. Ragıp

Size göndermek üzere topladığım epey neşriyat varsa da bunları yaz tatilinde İstanbuldan postaya vereceğim.

[Paraf] MR

[4. sayfa]

Şimdi yarı yarıya hem Musiki okulunda, hem de Dil Cemiyetinde çalışıyorum.

Adresim şudur:

Mahmud R. Kösemikal

Türk Dil Kurulu yayın kolu

Ankara

Turquie

(9- 24.9.1936)

[Matbu] TÜRK DİL KURUMU

Ankara, [M. Ragıp'ın el yazısıyla] 24/9/936

[Matbu] Tel: 1975

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

Sayın üstat,

⁹⁶ Helena Windakiewiczowa (1868-1956), Polonyalı etnomüzikolog. Kendisi sahadan halk şarklıları derlememiş olsa da Oskar Kolberg'in derlemelerini etnomüzikoloji perspektifinden değerlendirmiştir. Piotr Dahlig, “Windakiewiczowa, Helena”, *Polska Biblioteka Muzyczna*.

⁹⁷ Helena Windakiewiczowa, “Pentatonika w muzyce polskiej ludowej”, *Kwartalnik Muzyczny*, Cilt: 17, Sayı: 18, 1933, s. 1-26.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

Mektubunuzu aldım. Dolmabahçe Sarayında size rasgelmeği çok istemiştim. Galiba ben orada bulunmadığım bir iki gün zarfında uğramışsınız. Yazık oldu, görüşemedik.

Anadoluda hastalandığınızı işitmiştim.⁹⁸ Sarayda bundan teessürle bahsediliyordu. Geçmiş olsun. Bu satırları esasen geçmiş olsun demek üzere yazdım.

Küçük kitabıma⁹⁹ gösterdiğiniz ilgi bence çok büyüktür. İki aya kadar “Balkanlarda Musiki Hareketleri” adlı büyük bir kitabım¹⁰⁰ çıkıyor: içinde mukayeseli folklor bahisleri bulunacaktır. Günü gününe bir iki nüsha takdim ederim.

Saygılarımı tekrarlarım Bayım

[İmza] M. Ragıp

(10- 20.5.1937)

[M. Ragıp'ın el yazısıyla] 20/5/937

[Kowalski'nin el yazısıyla] odp. 27/6 37

[M. Ragıp'ın el yazısıyla] Sayın üstad,

Göndermek lütfünde bulunduğunuz değerli etüdü alalı çok oldu, ve pek istifade ettim. Teşekkürde gecikişimin sebebi, basılmakta olan bir kitabımı size göndermek suretiyle teşekkür etmeği isteyişim oldu.

Bu kitabımı gönderiyorum. Bir hatıra olmak üzere 347 nci sahifede sizden de bahsettim... Bilmem kitabımı nasıl bulursunuz. Yazılı tenkidinizi bir fransızca matbuada¹⁰¹ okumağı, kusurlarını öğrenmeyi ne kadar isterdim...

Hatirinizde bulunsun ki: yaz tatilinden sonra (Türk-Avrupa musiki munasebetleri)¹⁰² cildini yazmağa - basmağa- başlıyacağım: bu çerçeveye girebilecek malûmatı hâvî bilgiler kütüphane ve elyazmalarınızda varsa bilmeyi çok isterim, ve lütfediniz.

Sonra, eski bir kitabım olan “Şarkî Anadolu Türkü ve Oyunları” (1929)

[2. sayfa]

kitabım hakkında lehçe [= Lehçe] bir kritik¹⁰³ çıkarmak ve bir nüshayı o zaman adresime göndermek lütfünde bulunmuşunuz. Mümkünse bundan bir nüsha daha göndermek lütfünde bulununuz; pek işime yarayacaktır.

Bu vesile ile de sonsuz saygılarımı sunarım aziz üstad.

[İmza] M. Ragıp

(11- 9.3.1939)

[Bilinmeyen bir el yazısı ve kurşun kalemle] Ragıp M. Kösemihal

[M. Ragıp'ın el yazısıyla] 9/III/939

[Kowalski'nin el yazısıyla] odp. 12/7 39

[M. Ragıp'ın el yazısı - Türk elifbasıyla]

Muhterem üstad,

Size folklor hakkındaki yeni kitabımızdan¹⁰⁴ gönderdim. Hakkındaki düşüncelerinizi neşriyatın veya bir mektupla bize bildirmek lütfunda bulunursanız müsbet veya menfi olacak bu düşüncelerinizi hazırlamakta olduğumuz ikinci kitabına derc edeceğiz. Bu vesile ile de saygılarımı tekrar ederim.

[İmza – Latin alfabesiyle] M. Ragıp

(12- 18.7.1939)

[Kowalski'nin el yazısıyla] odp. 14/8.39

⁹⁸Kowalski'nin, 1 Ağustos-13 Eylül 1936 tarihleri arasında ağız malzemesi derlemek amacıyla Karaman-Silifke-Antalya-Dinar dolaylarındaki gezisi sırasında yaşadığı rahatsızlık hakkında bk. Ewa Dziurzyńska, a.g.m., s. 40.

⁹⁹Adı geçen yayın 1936'da basılan 62 sayfalık *Türk Halk Müziklerinin Kökeni Meselesi* adlı kitap olabilir.

¹⁰⁰Mahmut Ragıp Kösemihal, *Balkanlarda Musiki Hareketleri*, Nümune Matbaası, İstanbul 1937.

¹⁰¹Tadeusz Kowalski'nin bibliyografyasında böyle bir tanıtım yazısı bulunmamaktadır.

¹⁰²Mahmut Ragıp Kösemihal, *Türkiye Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1 (1600- 1875)*.

¹⁰³Tadeusz Kowalski, “Mahmut Ragıp, Şarkî Anadolu türkü ve oyunları [Rec.]”.

¹⁰⁴Mahmut Ragıp Kösemihal, Hulusi Suphi Karsel, a.g.e.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

18/VII/939

Ankarada

Muhterem meslekdaşım

Kitabım hakkında çok teşvik edici kelimeler kullanan mektubunuzu aldım. Geçen mektubunuza da teşekkür edememiş idim, mahçuptum. Bu defa ikisine birden cevap verirken bu sebeple utanıyorum. Değerli risalelerinizden de ziyadesile istifade ettim. Biz muzikacılar çocukken sanata başlarız; onun için benimki gibi otuz senelik kîdemi pek ihtiyarlamadan edinerek meslekte belki biraz fazla bir şeyler öğreniriz. Bunu tabii bularak şaşmayınız üstat. Nerede kaldı ki ben istediğim kadarını yapamadım.

Dobrica Türkleri beni çok alâkadar eder. Çünkü ceddin Köse Mihal'in Gagauz ve Türkopollardan olduğunu sandıran -ismi Köse gibi – bir iki sebep vardır. İslâm Ansiklopedisinde Prof. Babinger¹⁰⁵ büsbütün başka manadaki bir kayda yanlış mana veren Hammer'e¹⁰⁶ uyararak ceddini Paleologlardan saymasına rağmen (!) bizim

[2. sayfa]

kanaatimizce o Dobricaya bağlanmaktadır. Evliya Çelebi Mihaloğlu Arslan Bey ile alâkalı bir Deliorman tekkesinden bahs ediyor. Bu tekke hâlâ duruyor mu? Hristiyan Türkler meselesi beni çok alâkadar ediyor. İlk Mihaloğulları hep bektaşî idiler, Dobricada Şeh Bedreddin Simavî'ye Mihaloğlu Mehmet Bey yardım etmişti.⁽¹⁾

Alevîlikte hristiyanî unsurlar görmüyormusunuz üstat? Bence vardır. Çorum vilâyet, kaza ve köylerinde kısa bir folklor seyhatati yapmaktan henüz avdet ettim; Alaca Hüyük'teki alevî köyünde bu sırada şöyle bir parça da not ettik (bir nineden):

Ayağına giyer nurdan lâlîni (nalîni)

Gider cennet evlerine sâlini (salîni)

Bir işya (İsâ ?) biri Mârem (Meryem) gelini

Muhammedin düğünü var cennette

Allah evinde

Ne dikkate şayan şeyler değil mi? Mektubunuzu okumak beni her zaman memnun edecektir. Hoşça kalınız muhterem meslekdaşımız.

[İmza] M. Ragıp

(1) S. Nüzhet'in "Türk Şairleri"nde¹⁰⁷ Mihaloğlu Ahmet Bey maddesine bakınız.

(13- 18.8.1939)

[Sol üst köşede kare içine alınmış, M. Ragıp'ın el yazısıyla] Ay başı Ankarada olacağım!

[M. Ragıp'ın el yazısıyla]

18/VIII/939

İstanbul

Muhterem meslekdaşım,

Mektubunuzu büyük bir sevinçle ele aldığım halde atlattığınız kaza haberini¹⁰⁸ okuyunca ziyadesile müteessir oldum. Size, muhterem refikanıza ve oğlunuza geçmiş olsun der ve afiyetler dilerim. Büyük bir tehlûke atlattığınız.

Bu mektubumu sadece böyle bir iyilik temennisine hasretmek istedimse de, "alevîlikte hristiyanî unsurlar" meselesi sizi -umduğum gibi- alâkadar ettiğini gördüğüm için tekrar birkaç satırla o yolda uzatmak istedim.

¹⁰⁵Franz Babinger (1891-1967), Alman Şarkiyatçı, Osmanlı tarihçisi.

¹⁰⁶ Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall (1774-1856), Avusturyalı Şarkiyatçı, tarihçi ve diplomat. Kuruluşundan 1774'e kadar Osmanlı Devleti'nin tarihini konu alan *Geschichte des osmanischen Reiches* (= "Devlet-i Osmâniyye Târîhi"), en tanınmış eseridir.

¹⁰⁷Saadettin Nüzhet, *Türk Şairleri* adlı eserini 1936'da ayda iki defa birer formalık fasiküller hâlinde neşre başlamıştır. "Âbâdî" (saz şairi) maddesiyle başlayıp "Fâizî (Kafzâde)" maddesine kadar gelen ansiklopedi Sadettin Nüzhet'in 1946'da ölümü üzerine yarım kalmıştır.

¹⁰⁸ Ananiasz Zajaczkowski'nin (1903-1970), Krakov'da mukim hocası Tadeusz Kowalski'ye yazdığı mektuplardan öğrendiğimize göre, kazanın tarihi 27 Şubat 1938'den biraz öncesidir. Tadeusz Majda, *a.g.e.*, s. 136.

Tadeusz Kowalski Arşivinden 3 – Mahmut Ragıp Kösemihal'in (Gazimihal) Mektupları

Tarihçilerimiz her nedense bu meselede hâlâ kâfi derecede

[2. sayfa]

serbest düşünemiyorlar, veya çekiniyorlar! Ceddin münasebetile yazdığım açık bir makaleye itiraz ettiler; itirazlarında vesikaya değil, hislerine istinad ettiler!

Benim kanaatim şudur: Osman Gazi zamanında bilhassa Karasi (Kara İsa!) ilinin Türkmenleri hristiyan idiler: çünkü bu taraftan Orhan'a iltihak eden Evrenos Bey, Ece Bey, Hacı İl Bey, Lala Şahin Bey gibi kumandanların hep dönme olduklarına dair tarihte rivayetler vardır ki Köse – Mihal da işte bunlardan biri idi: onun erazisi olan Harmankaya bu Karasi topraklarının bir kenarı idi. İsimlerini verdiğim beylere “rum” denilmesi hata olur: çünkü bütün orduların başına hep böyle aslı rum (grek) olanların getirilmesi nasıl mümkün olabilirdi? _ Karasi'deki hristiyan-

[3. sayfa]

lık bir nevi “melez tarikat” da olabilirdi: yani bir nevi alevilik. Bu halin de izi var: Sarı Saltık ve İzzeddin Keykâvus maiyetinde Dobrica'da bir müddet kalan Anadolulu Türklerin Orhan zamanında tercihan işte bu Karasi erazisine kısmen döndüklerine dair kayıt var ki ben bunu pek manalı buluyorum.

Köse-Mihal'in Harmancık'taki türbesini halk hâlâ Köse Kalfa diye tanıyor. “Kalfa” vasfı onun bir Şeyhin “Halife”si olduğunu his ettiriyor. Deliorman'daki Akyazılı dergâhını yaptıran Mihaloğlu Aziz de uydurma bir şahıs değildir: Kösemihal'in oğlu olup Edirne'de medfundur, mezar taşında “Aziz bin Mihal, 805” diye yazılıdır. Kösemihal'in diğer oğlu Mehmet Bey de Simavnalı Bedreddin'in arkadaşı idi!.. Bütün ilk Mihal

[4. sayfa]

Oğulları “alevî” idiler.. Bütün bunlar aynı şeyi his ettiriyorlar.. Yeniçeri bayraklarında (Ali'nin kılıcı sayılan ve zulfikar denilen) şu şekil vardı ki bence “haç”tan istihale etmiş olmalıdır:

[Zulfikâr çizimi]

Prof. Yacob'un [= Jacob'un] eserini¹⁰⁹ görmeği ne kadar arzu ederdim. Hakkı var. Küçük bir risale ise “okuyup iade etmek üzere” bana gönderirseniz pek memnun kalırım.

Ecdadım hakkında bir kitap hazırlıyorum. Esas itibarile tarihçi olmadığım için yazma kaynakları ve hele Bizans menbalarını görmekte pek sıkıntı çekiyorum. Cedlerimin erazisi olan İhtiman ve Plevne hakkında bulgarlar neler yazdılar bilemiyorum... Mamafih kırılmış değilim. Muhakkak surette dostlar yardım eder. Geçmiş olsun, hoşça kalınız üstat.

[İmza] M. Ragıp

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Finansman / Funding: Makale için herhangi bir finansal destek alınmamıştır./ No financial support was received for this article.

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Yazarın destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./ The author has not provided any acknowledgments or expressions of gratitude.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Yazarın Notu / Author's Note: Yazarın notu bulunmamaktadır./There is no author's note.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Makale tek yazarlıdır./The article is authored by a single author.

¹⁰⁹Georg Jacob (1862-1937), Almanya'da “Osmanistik”in kurucusu sayılmaktadır (Herzog, 2010, 89-91). Bektaşilik konusunda, biri 100 sayfalık (*Beiträge zur Kenntnis des Derwischordens der Bektaschis*, Mayer & Müller, Berlin 1908); diğeri 50 sayfalık (*Die Bektaschijje in ihrem Verhältnis zu Verwandten Erscheinungen*, Verlag der K. B. Akademie der Wissenschaften, Münih 1909), iki çalışması bulunmaktadır.